

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN DE PALOKERSTRAAT EN WAVERSESTEENWEG TE HOEILAART (VLAAMS- BRABANT)

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 478

Rapport opgemaakt door: Maarten Praet

Derbystraat 51

9051 Gent

december 2017

Dossiernr. 22000.R.01

Projectcode OE: 2017G61

Gent

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Palokerstraat en Waversesteenweg te Hoeilaart (Vlaams-Brabant)

Auteurs

Maarten Praet

Projectnummer

- 22000 (intern)
- 2017G61 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, december 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 478

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	21/12/2017	Interne draft
v1	21/12/2017	Externe draft / definitieve versie
v2	21/12/2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
Director	Didier Reyns/Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	7
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte)	7
1.1	Thesaurus	7
1.2	Administratieve gegevens	7
1.3	Doel van het onderzoek	8
1.4	Aanleiding van het onderzoek	8
1.5	Afbakening onderzoeksgebied	9
1.6	Onderzoeksstrategie	10
2	Aard van de bedreiging	11
2.1	Huidige situatie	11
2.2	Toekomstige situatie	12
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	14
3.1	Topografische situering	14
3.2	Bodemkundige situering	18
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	24
4.1	Inventarissen onroerend erfgoed	25
4.2	Cartografische Bronnen	32
4.3	Recente landschapsveranderingen	37
5	Besluit (Verslag van resultaten)	40
5.1	Interpretatie en datering	40
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	40
5.3	Samenvatting	41
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening	42
7	Bibliografie	42
7.1	Literaire bronnen	42

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Ligging studiegebied. Orthofotomozaïek (middenschalige winteropnamen, kleur 2016) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	9
Figuur 2: Ligging studiegebied. GRB met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	10
Figuur 3: Huidige situatie - Orthofotomozaïek (grootschalige zomeropnamen, kleur 2016) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	11
Figuur 4: Toekomstige situatie gebaseerd op plannen van de opdrachtgever aangeduid op het GRB (Geopunt 2017)	12
Figuur 5: Bouwplannen van de geplande werken (opdrachtgever 2017)	13
Figuur 7: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met hoogteprofiel van het studiegebied volgens een noord-zuid-as (Geopunt 2017)	15
Figuur 8: Hoogteprofiel volgens een west-oost-as met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017)	16
Figuur 9: Hoogteprofiel volgens een noord-zuid-as (Geopunt 2017)	16
Figuur 10: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	17
Figuur 11: Hillshade (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)	17
Figuur 12: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	18
Figuur 13: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (bron: Geopunt 2017)	19
Figuur 14 : Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)	20
Figuur 15: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)	21
Figuur 16: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)	22
Figuur 17: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017) .	23
Het bouwkundig erfgoed in de omgeving is sterk geconcentreerd nabij het centrum van Hoeilaart (fig. 19). In de nabije omgeving van het studiegebied is geen bouwkundig erfgoed bewaard. Het kasteel van Hoeilaart - met aangrenzende kasteelhoeves - is hier gelegen. Met uitzondering van de kasteelhoeves, dateert al het bouwkundige erfgoed uit het midden van de 19de eeuw (fig. 20). Er zijn echter ook oudere fases van het bewaarde bouwkundige erfgoed, die besproken zullen worden in het hoofdstuk CAI (cf. 4.1.4). Deze zijn echter nog verder van het onderzoeksgebied gelegen, waardoor deze minder relevant zijn.....	25
Figuur 19 : Weergave van de locaties met gekend bouwkundig erfgoed in de omgeving (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2017)	25
Figuur 20: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de omgeving	25
Figuur 21: Weergave van de locaties van beschermde monumenten in de nabije omgeving (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2017)	26
Figuur 22: Overzicht van de beschermde monumenten in de nabije omgeving	26
Figuur 23: Weergave van alle CAI-meldingen in de nabije omgeving (Centraal Archeologische Inventaris 2017)	27
Figuur 24: Overzichtstabel CAI binnen een straal van 200m	27
Figuur 25: Gebieden geen archeologie weergegeven op een ortholuchtfoto, grootschalige winteropnames, kleur, 2013-2015 (Geopunt 2017)	29

Figuur 26: Algemeen sporenplan van het archeologisch onderzoek door All-Archeo (All Archeo bvba, 2012)	30
Figuur 27: Proefsleuvenonderzoek All-Archeo (2012) weergegeven op een orthofoto (2013-2015) (Geopunt 2017).....	31
Figuur 29: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)	33
Figuur 30: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)	34
Figuur 31: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017) ...	35
Figuur 32: Popp-kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)	36
Figuur 33: Orthofoto (1971-panchromatisch) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017)	37
Figuur 34: Orthofoto (1979-1990) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017).....	38
Figuur 35: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnames, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (Geopunt 2017)	38
Figuur 36: Orthofotomozaïek (middenschalige zomeropnames, kleur 2016) met aanduiding studiegebied (Geopunt 2017)	39

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Hoeilaart, serres, nieuwe tijd, nieuwste tijd

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017G61
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/000167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Waversesteenweg (ongenummerd); nabij 68C
- postcode :	1560
- fusiegemeente :	Hoeilaart
- land :	België
Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	N: 157429,487 / 161236,014 O: 157467,675 / 161180,537 Z: 157437,606 / 161154,376 W: 157388,593 / 161208,651
Kadaster	
- Gemeente :	Hoeilaart
- Afdeling :	1
- Sectie :	A
- Percelen :	688s
Onderzoekstermijn	December 2017
Thesauri	Bureauonderzoek, Hoeilaart, serres, nieuwe tijd, nieuwste tijd

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

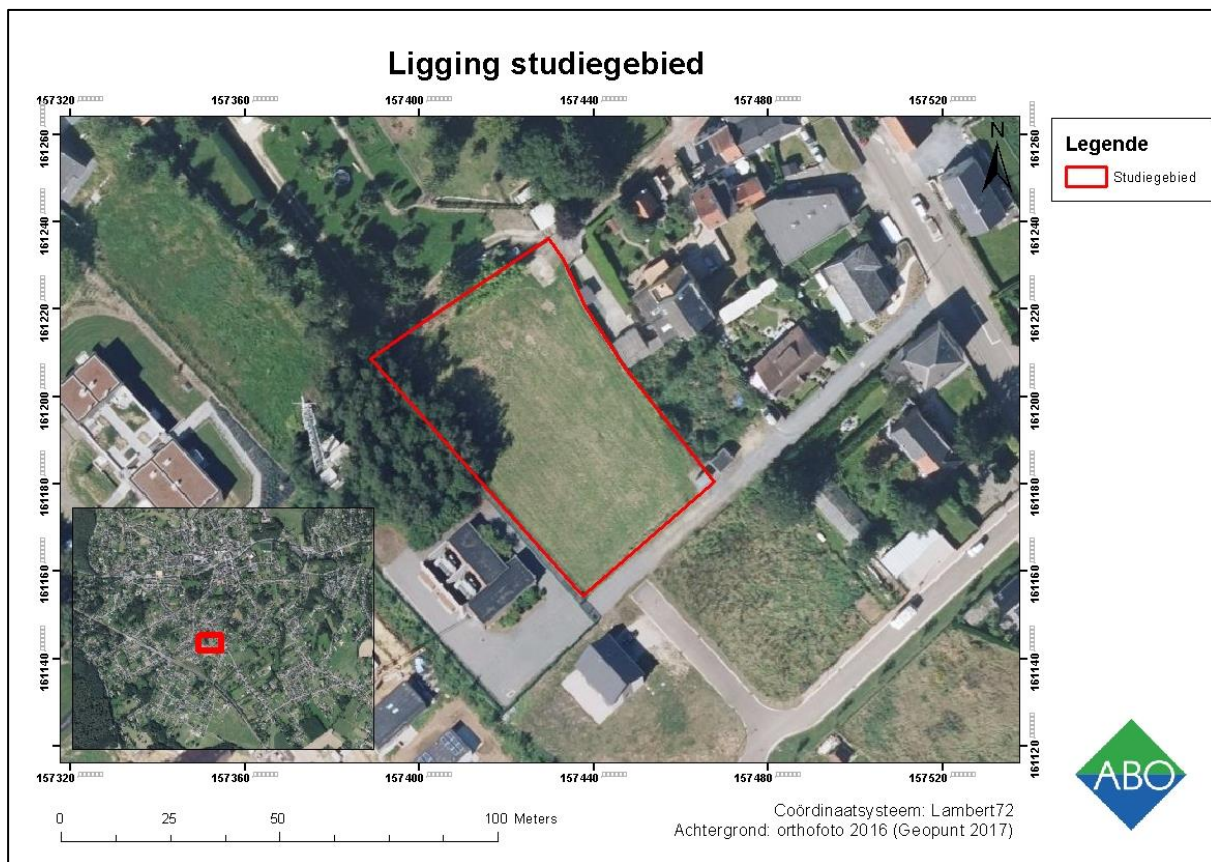
1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de opdrachtgever naar aanleiding van de geplande bouw van twee gebouwencomplexen ter hoogte van de Palokerstraat te Hoeilaart.

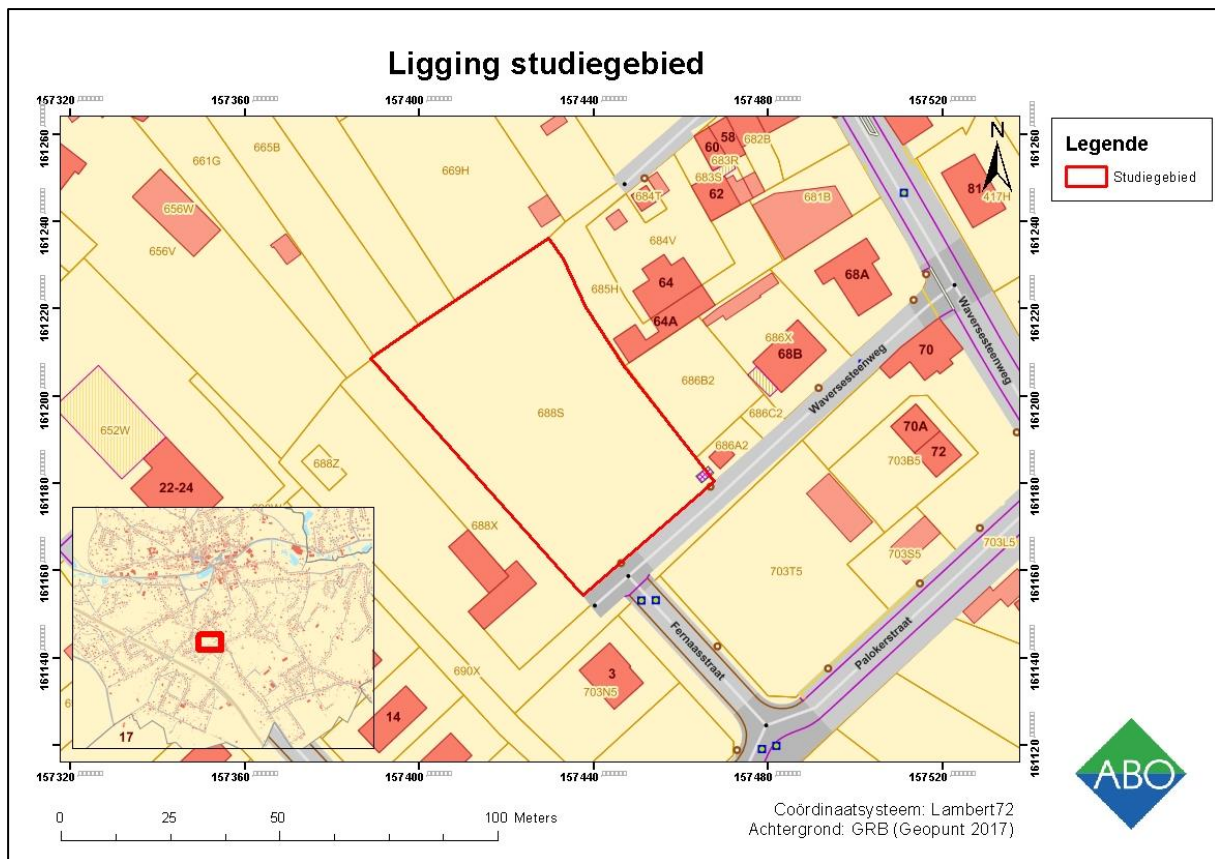
Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de grens van 3.000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem de grens van 1.000m² overschrijdt buiten een archeologische zone, moet er in het kader van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

De grenzen van het studiegebied komen overeen met de perceelgrenzen van het perceel 688s te Hoeilaart, Afdeling 1, Sectie A (fig. 1-2).

Figuur 1: Ligging studiegebied. Orthofotomozaïek (middenschalige winteropnamen, kleur 2016) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

Figuur 2: Ligging studiegebied. GRB met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

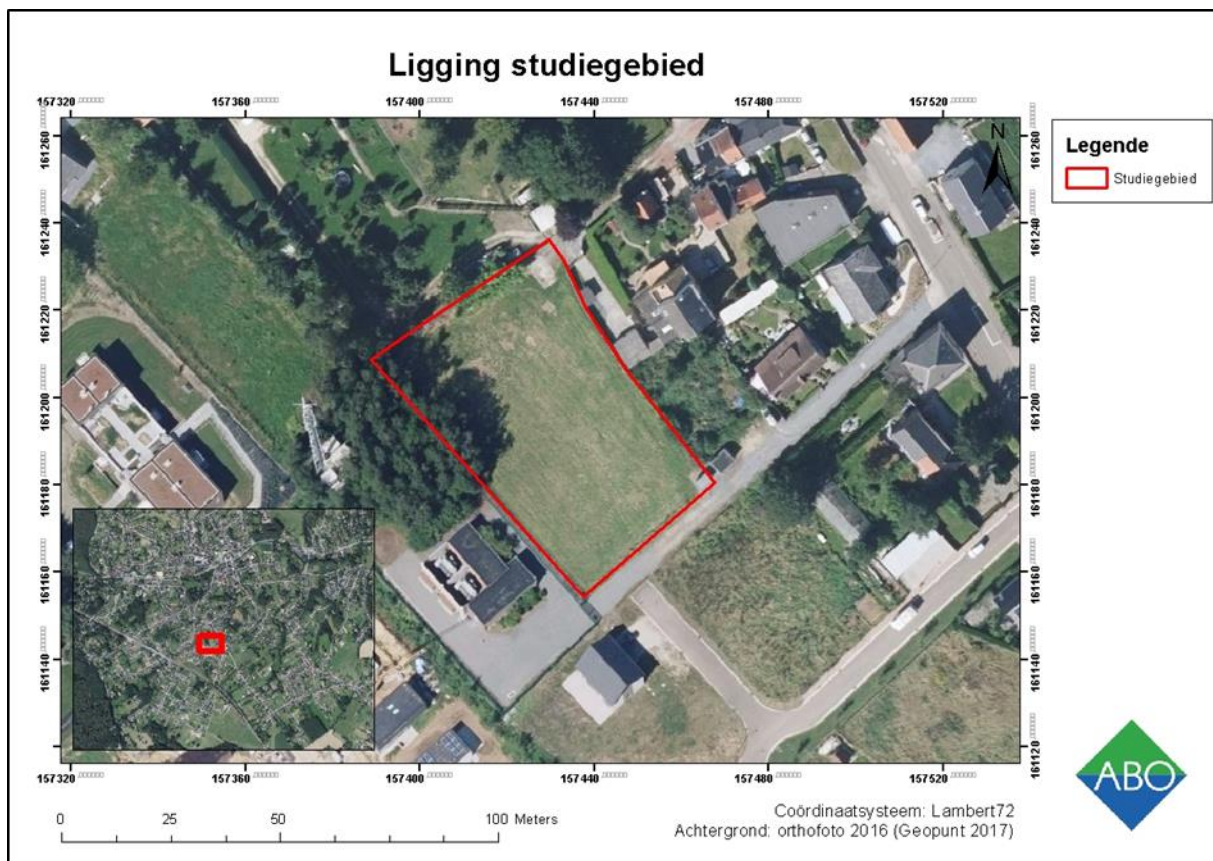
- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiervoor werden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst. 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het studiegebied is gelegen in een onbebouwd braakliggend terrein (fig. 3). De bewaringstoestand is dus mogelijk goed. Het huidige project maakt deel uit van een groter verkavelingsproject. Ten zuiden en ten westen van het studiegebied werd het terrein immers reeds verkaveld.

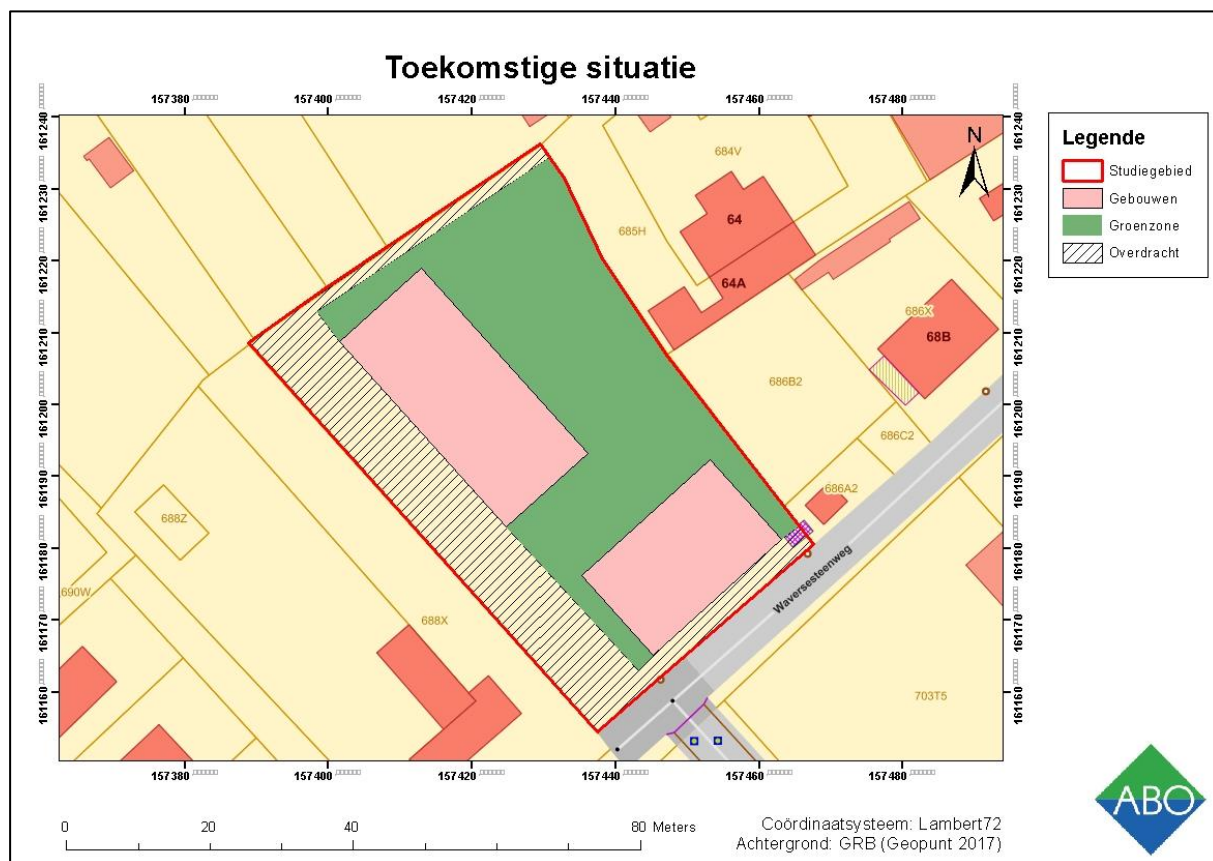

Figuur 3: Huidige situatie - Orthofotomozaïek (grootschalige zomeropnamen, kleur 2016) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

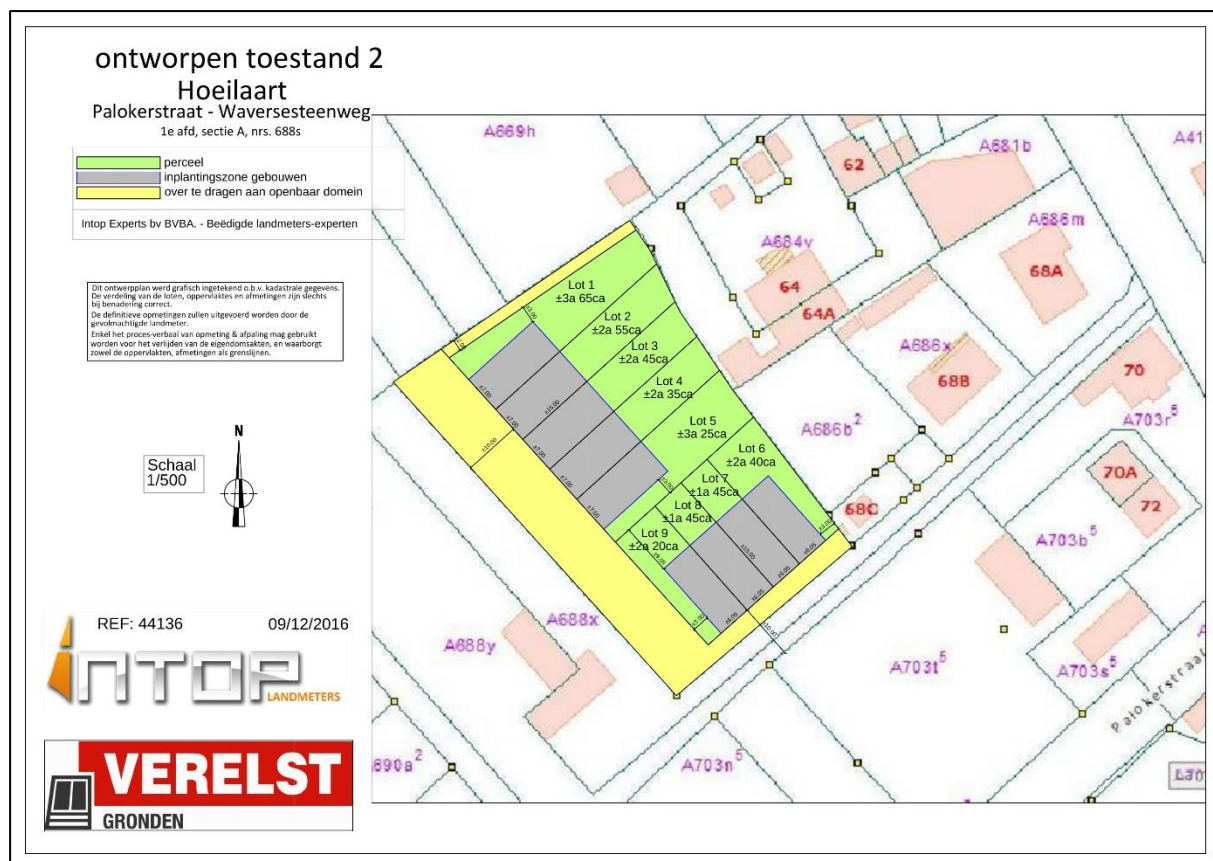
2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De geplande werken voorzien in de aanleg van twee gebouwcomplexen (fig. 4-5). Het eerste complex (363m²) ligt aan de Waversesteenweg. Het bestaat uit vier langwerpige gebouwen (elk ca. 6x15m). Het tweede complex (ca. 525m²) is verder naar het noordwesten toe gelegen, weg van de straatzijde. Het bestaat uit vijf langwerpige gebouwen van elk ca. 7x15m. Op basis van de stabiliteitsstudies kunnen twee opties gelicht worden voor de funderingen. Enerzijds kan er een paalfundering worden voorzien tot op een maximale diepte van -6m-mv. Anderzijds kan er met funderingsputten gefundeerd worden tot op een maximale diepte van -4m-mv. Het ligt nog niet vast welk funderingstype gehanteerd zal worden. In beide gevallen zal het bodemarchief volledig verstoord worden.

Verder zal het meest noordelijke deel (ca. 2m breed), het meest westelijke deel (ca. 10m breed) en het meest zuidelijke deel (ca. 3.50m breed) worden overgedragen naar openbaar domein. Op deze locatie zal een ontsluitingsweg aangelegd worden tot op een maximale diepte van -0.50 à -0.70m-mv (868m²). Het overige deel van het studiegebied zal bestaan uit een groenzone (1.269m²). De aanleg van de groenzone zal een bodemingreep van maximaal -0.30m-mv met zich meebrengen.

Figuur 4: Toekomstige situatie gebaseerd op plannen van de opdrachtgever aangeduid op het GRB (Geopunt 2017)

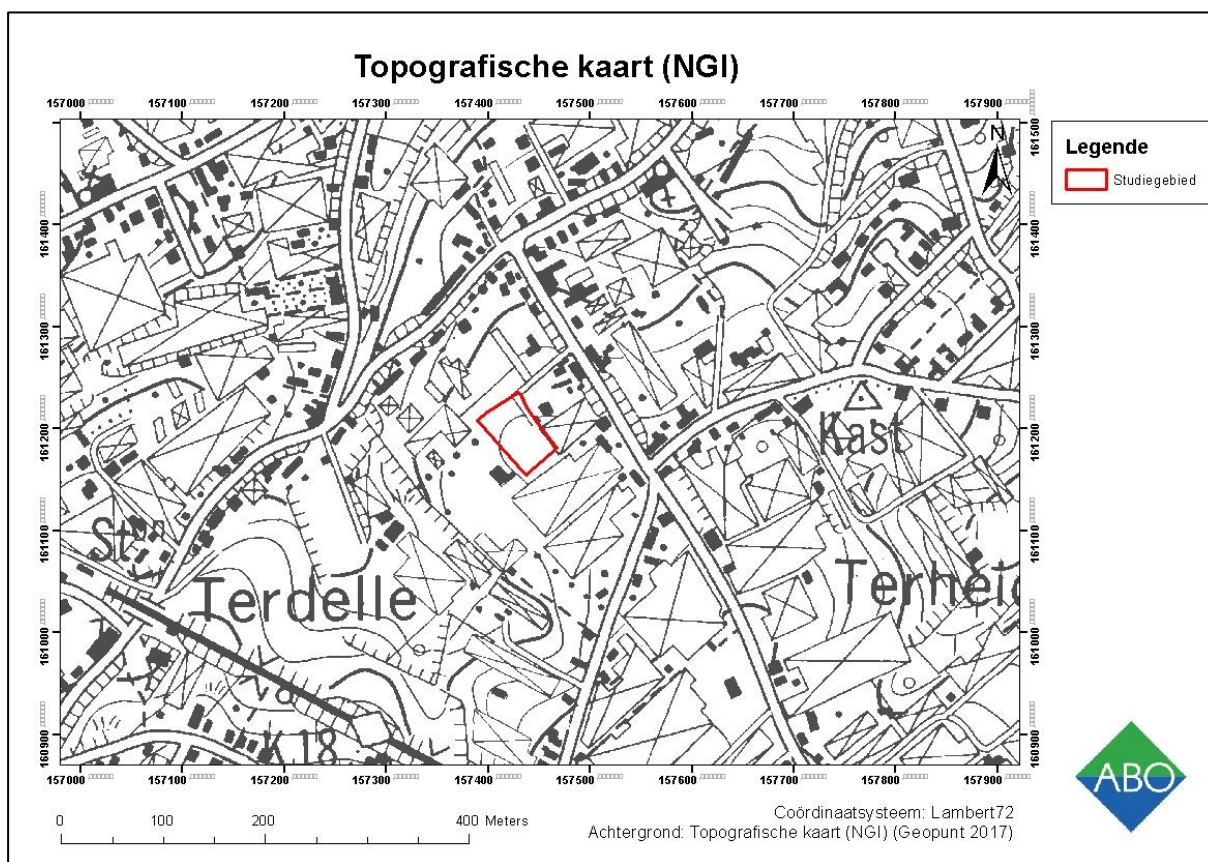
Figuur 5: Bouwplannen van de geplande werken (opdrachtgever 2017)

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

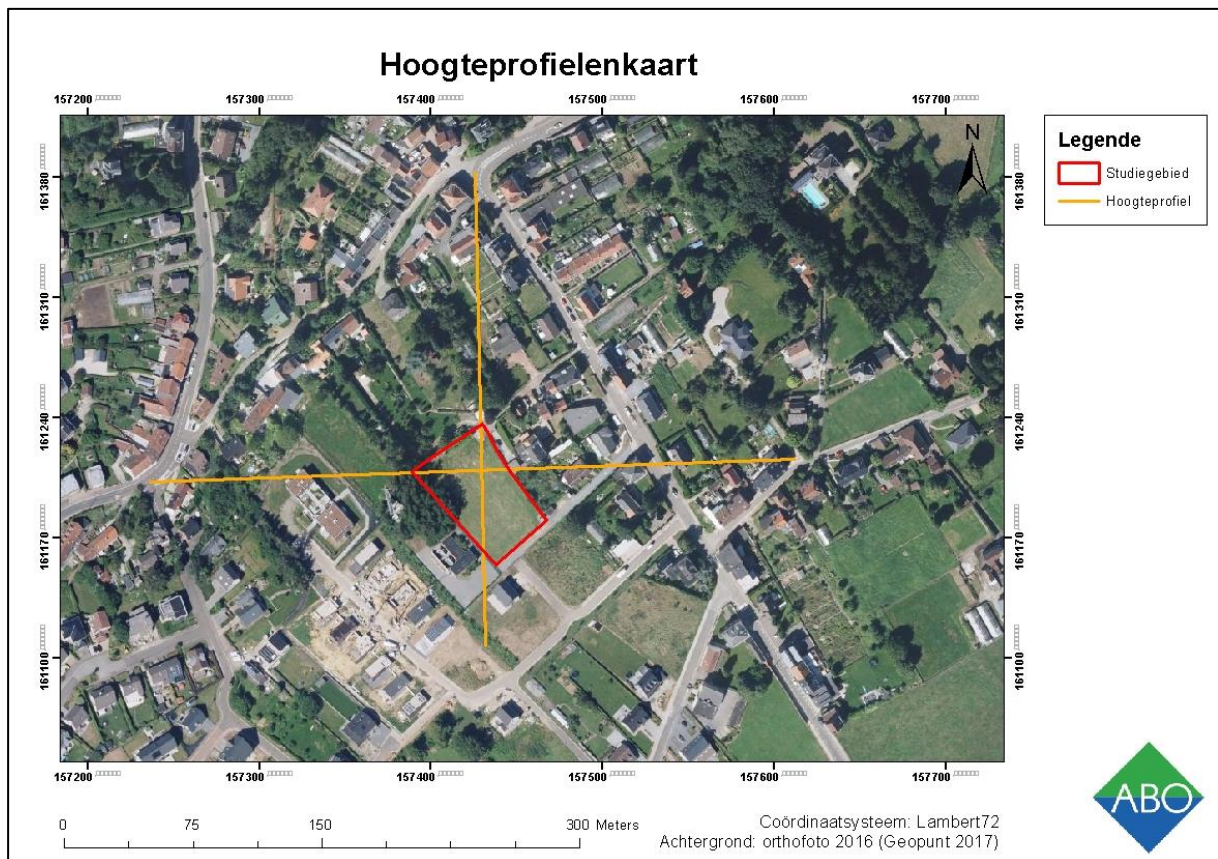
Het studiegebied is in het zuiden van Hoeilaart (Vlaams-Brabant) gelegen, net ten oosten van het Zoniënwood nabij de grens met Wallonië (fig. 6). Ten (noord-)westen van het studiegebied stroomt de Vosselle, die uitmondt in de Terdellebeek. De Terdellebeek mondt ten noorden van het studiegebied uit in de IJse, die doorheen het centrum van Hoeilaart stroomt. De regio wordt in de traditionele landschappenatlas omschreven als het Serreland van Hoeilaart-Overijse. Het studiegebied bevindt zich langsheen de Waversesteenweg en de Palokerstraat, net ten noorden van de Fernaasstraat.

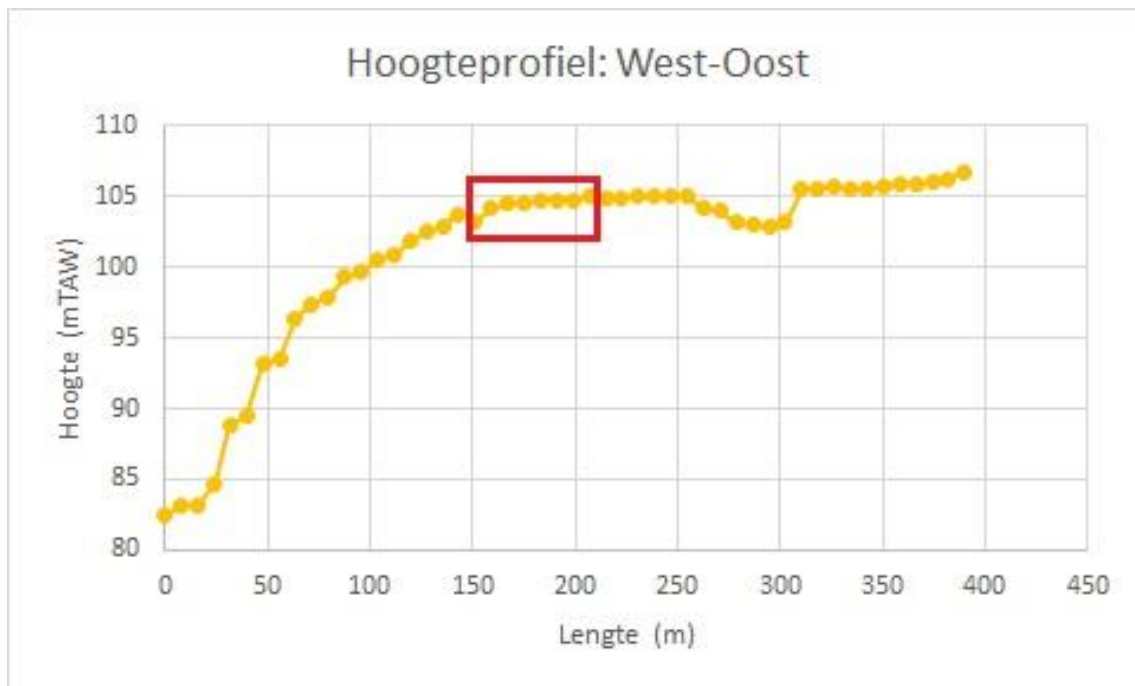
Figuur 6: Topografische kaarten met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017)

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

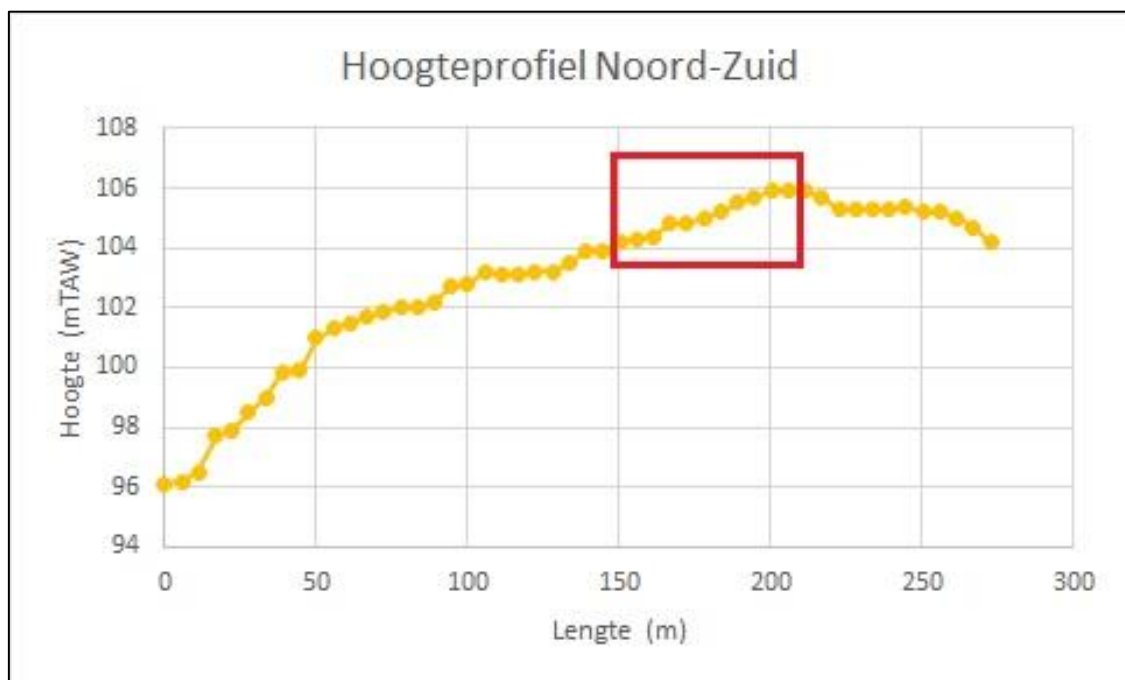
Hoeilaart is gelegen op het Brabants Plateau, een hooggelegen gebied ten oosten van de Zenne (fig. 10-11). Het reliëf is sterk versneden met grote hoogteverschillen tot gevolg. Het studiegebied is gelegen op een hoogte van ca. 105mTAW (fig.7-9). Het terrein helt af naar het westen en noorden toe, richting de riviervalleien. De TAW-waardes van de laaggelegen gebieden schommelen tussen 80-95mTAW in het noorden en westen, ten opzichte van ca. 105m in het zuiden en oosten.

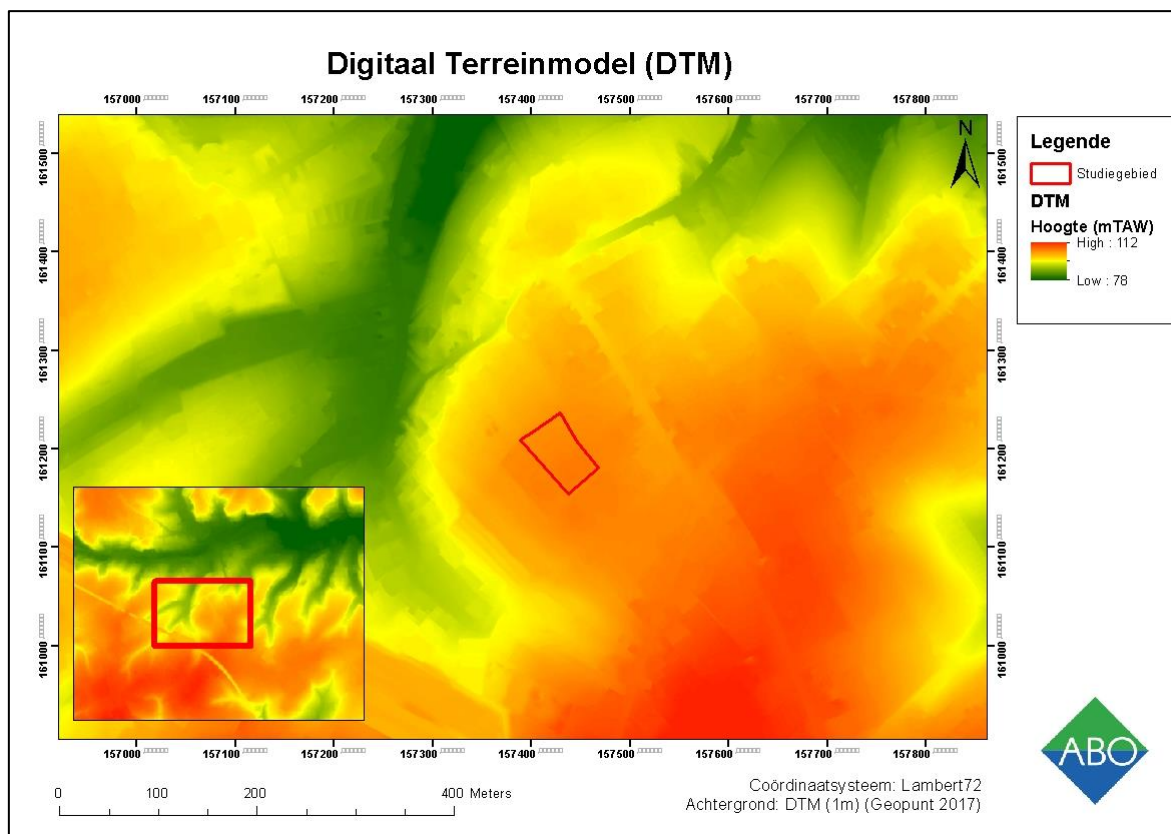
Figuur 7: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met hoogteprofiel van het studiegebied volgens een noord-zuid-as (Geopunt 2017)

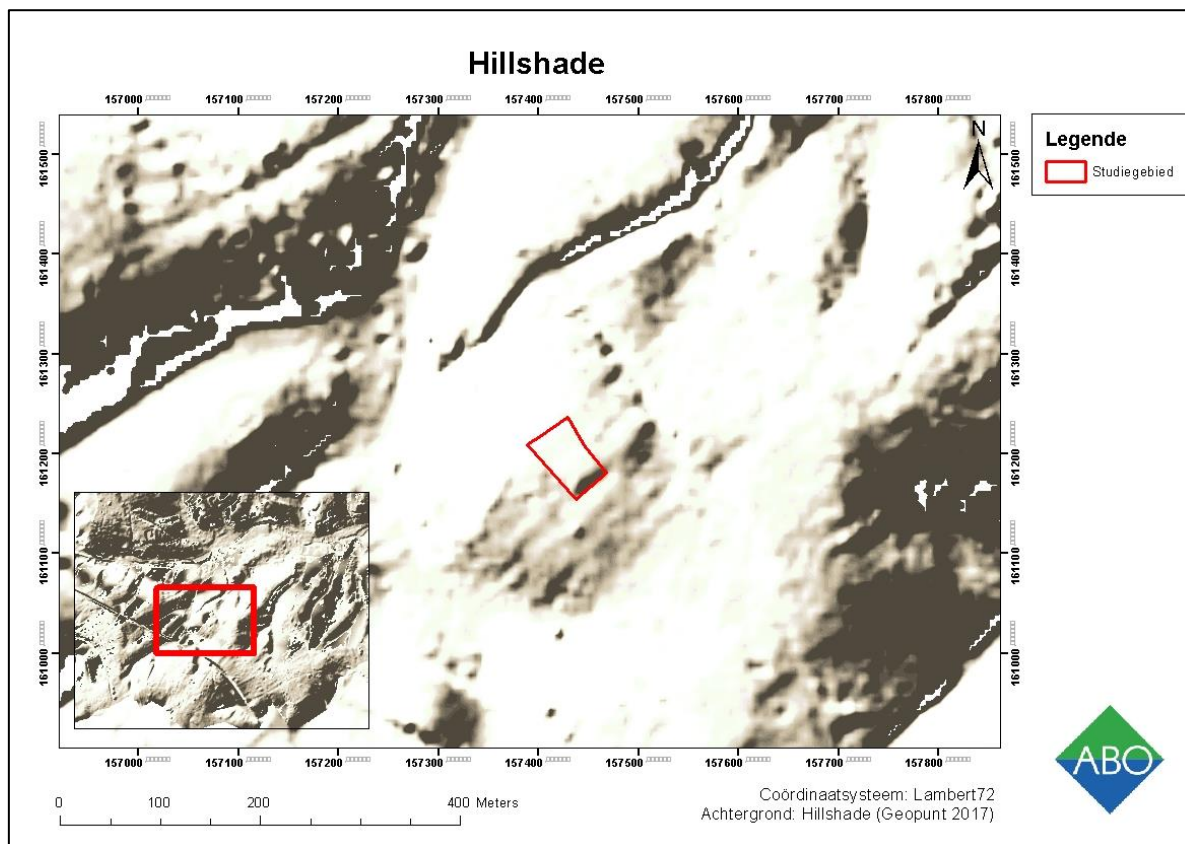
Figuur 8: Hoogteprofiel volgens een west-oost-as met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017)

Figuur 9: Hoogteprofiel volgens een noord-zuid-as (Geopunt 2017)

Figuur 10: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

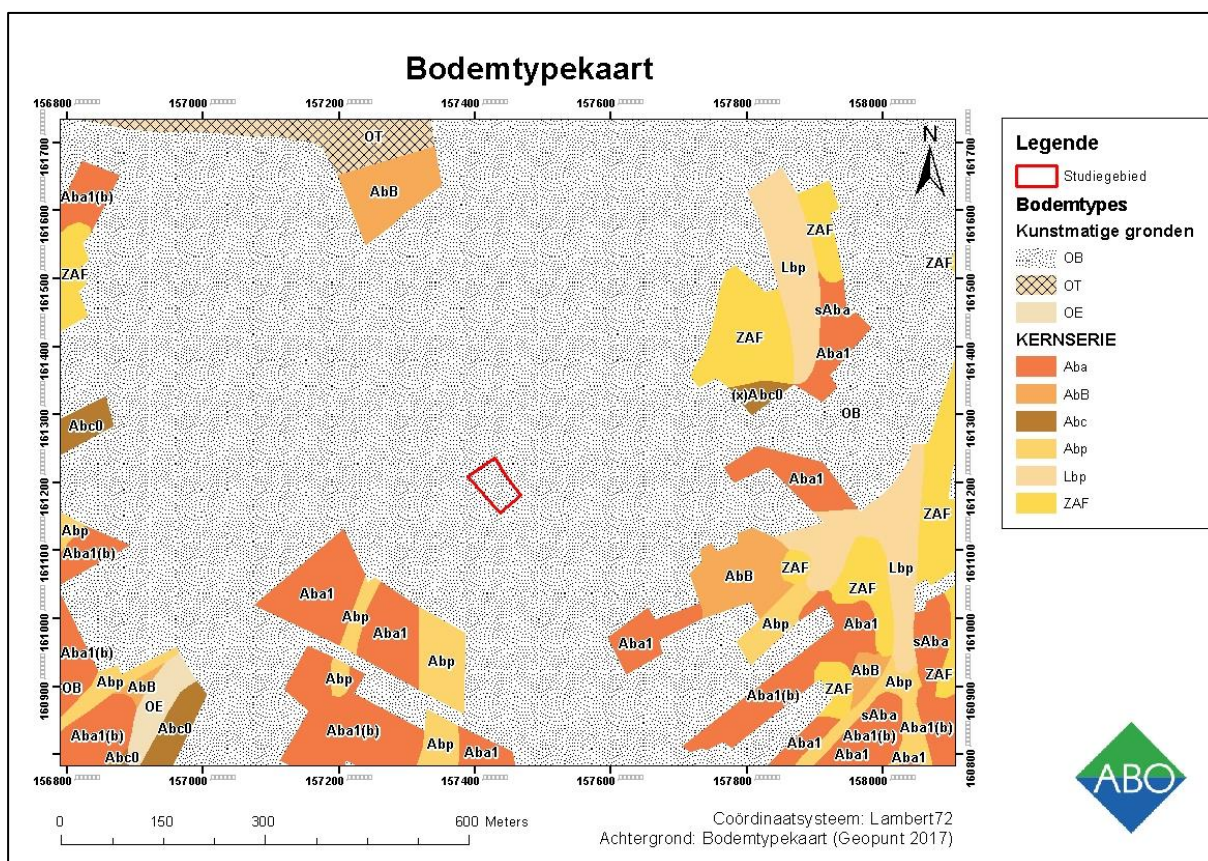

Figuur 11: Hillshade (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAARTEN

Bodemkundig kan het studiegebied gesitueerd worden in de Brabantse leemstreek (fig. 12) Hoeilaart is weergegeven als een bebouwde zone (**OB**), waar het bodemarchief mogelijk verstoord is door menselijke ingrepen. De bodemtypes in de directe omgeving zijn steeds droge leembodems (**Aba**, **Abp**, **AbB**) met enkele lokale droge zandopduikingen (**ZAF**). De leembodems zijn goed geschikt voor landbouw, mits voorzorgsmaatregelen tegen erosie op steile hellingen. De zandgronden zijn daarentegen ongeschikt voor landbouw. De B-horizont is steeds goed bewaard binnen deze bodemtypes, waardoor de bewaringstoestand van de archeologische lagen binnen het bodemarchief mogelijk gunstig is indien het terrein onbebouwd is gebleven. In het geval van de zandgronden betreft het een podzol B horizon. Desalniettemin zijn er ook colluviale bodems (Abp) aanwezig, waarbij het leemmateriaal werd aangevoerd en mogelijke archeologische vondsten niet *in situ* bewaard zijn gebleven.

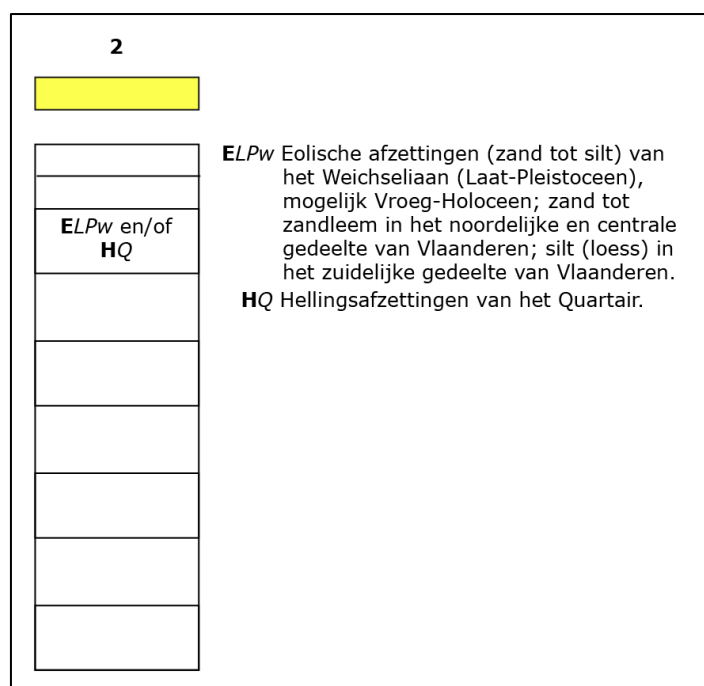
Figuur 12: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

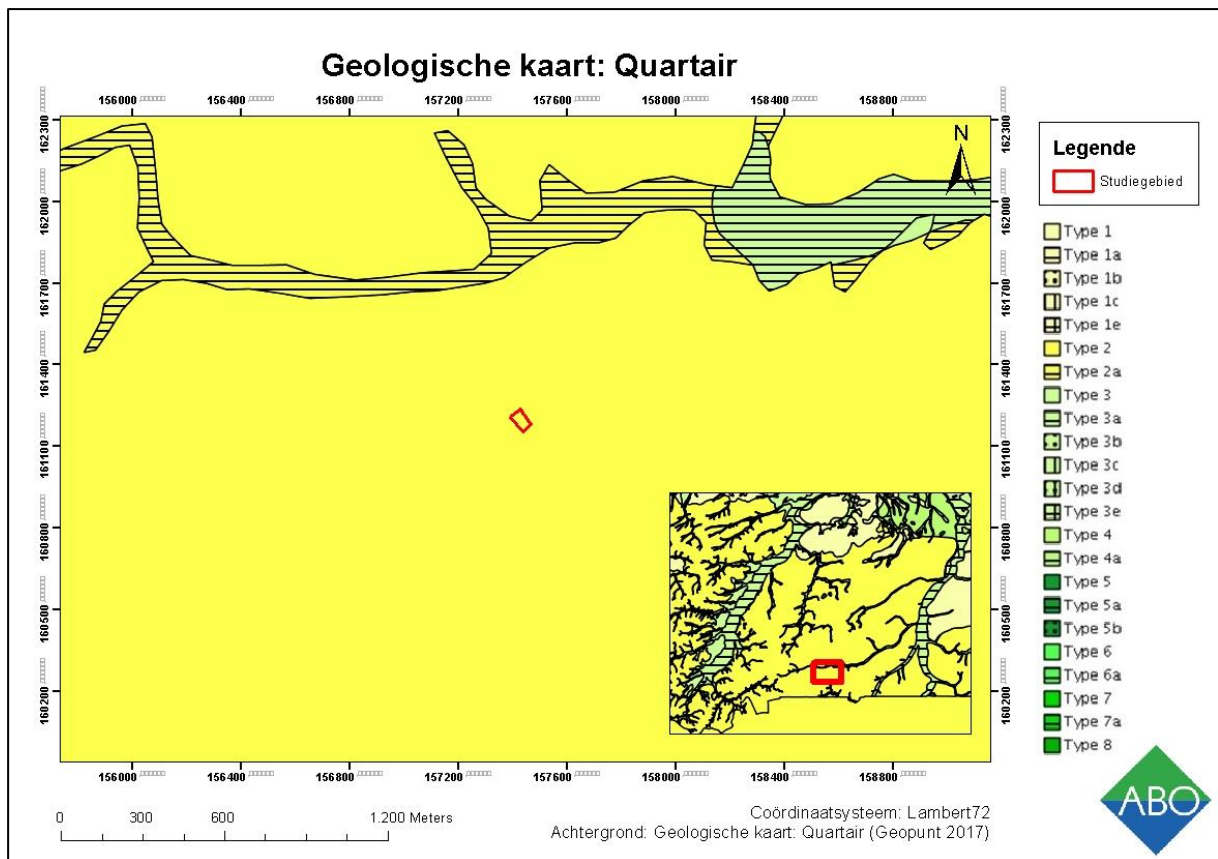
Het Quartaire pakket is ca. 10m dik ter hoogte van Hoeilaart. Het betreft voornamelijk eolische leemafzettingen uit het Midden- en Laat-Weichseliaan (fig. 13-14). Deze eolische leemafzettingen bedekken Midden-België als een leemmantel. Tijdens een eerste afzettingsperiode in het Weichseliaan (Hesbayaan) was het klimaat vochtig en koud. Hierdoor werd de leem herwerkt, met een afwisselende afzetting van leem en zand (Haspengouwse leem). Een tweede afzettingsperiode in het Weichseliaan vond plaats tijdens het Brabantiaan. Dit was een koude, maar droge periode met weinig neerslag. Hierdoor bleef de leem liggen waardoor het Brabantse leemdek werd gevormd. Tijdens het Subatlanticum werd deze leem deels ontkalkt.

Tijdens het Holoceen steeg de temperatuur en ontstond een vochtig, gematigd klimaat met bronerosie, creep en oppervlakteaafvoer als gevolg. De erosie werd verder ook versterkt door ontbossingen en leemontginning door de mens. Hierdoor ontstonden kleine depressies die opgevuld werden door afgespoelde leem (colluvium).

Vanwege de hoge ligging op het Brabants Plateau en de relatief hoge erosiegraad in de omgeving, is het mogelijk dat het Quartaire pakket deels geërodeerd is. Dit zou een minder goede bewaringstoestand van het bodemarchief met zich meebrengen.

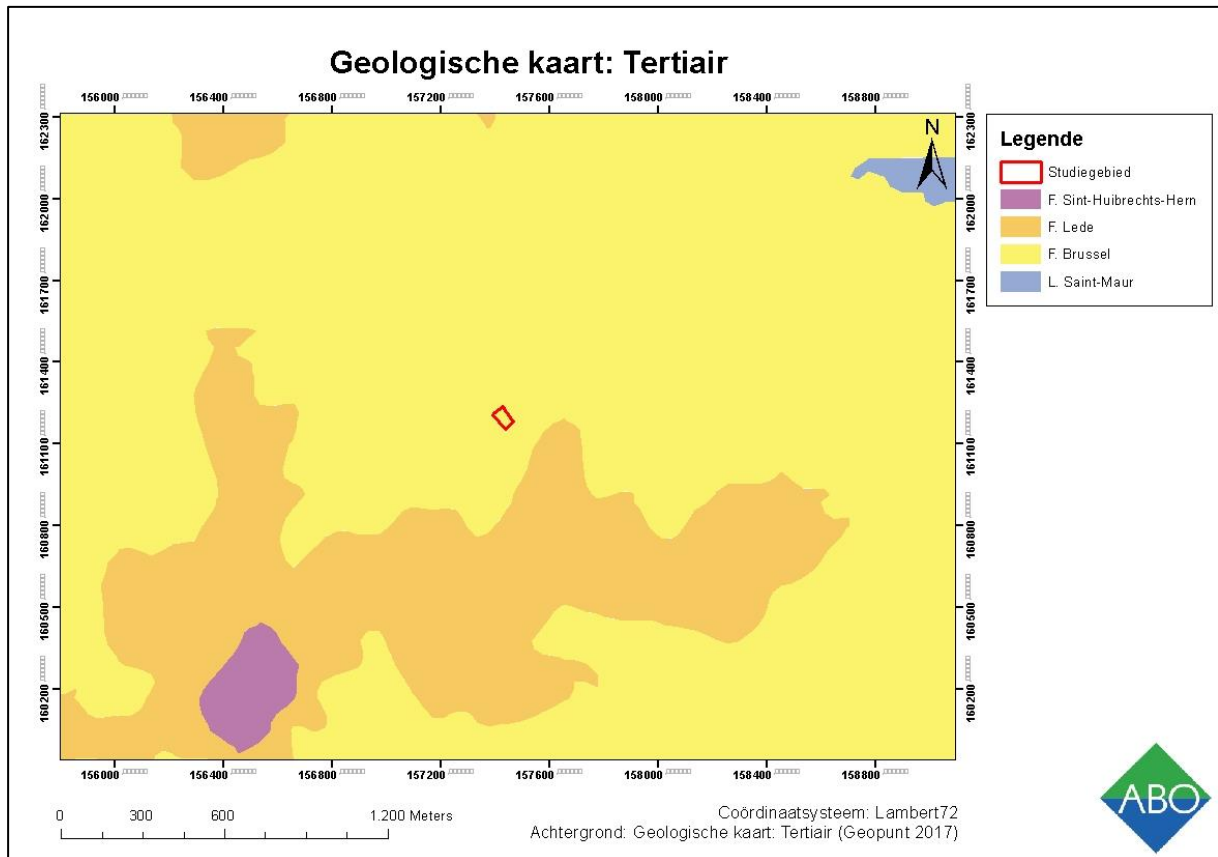
Figuur 13: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (bron: Geopunt 2017)

Figuur 14 : Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

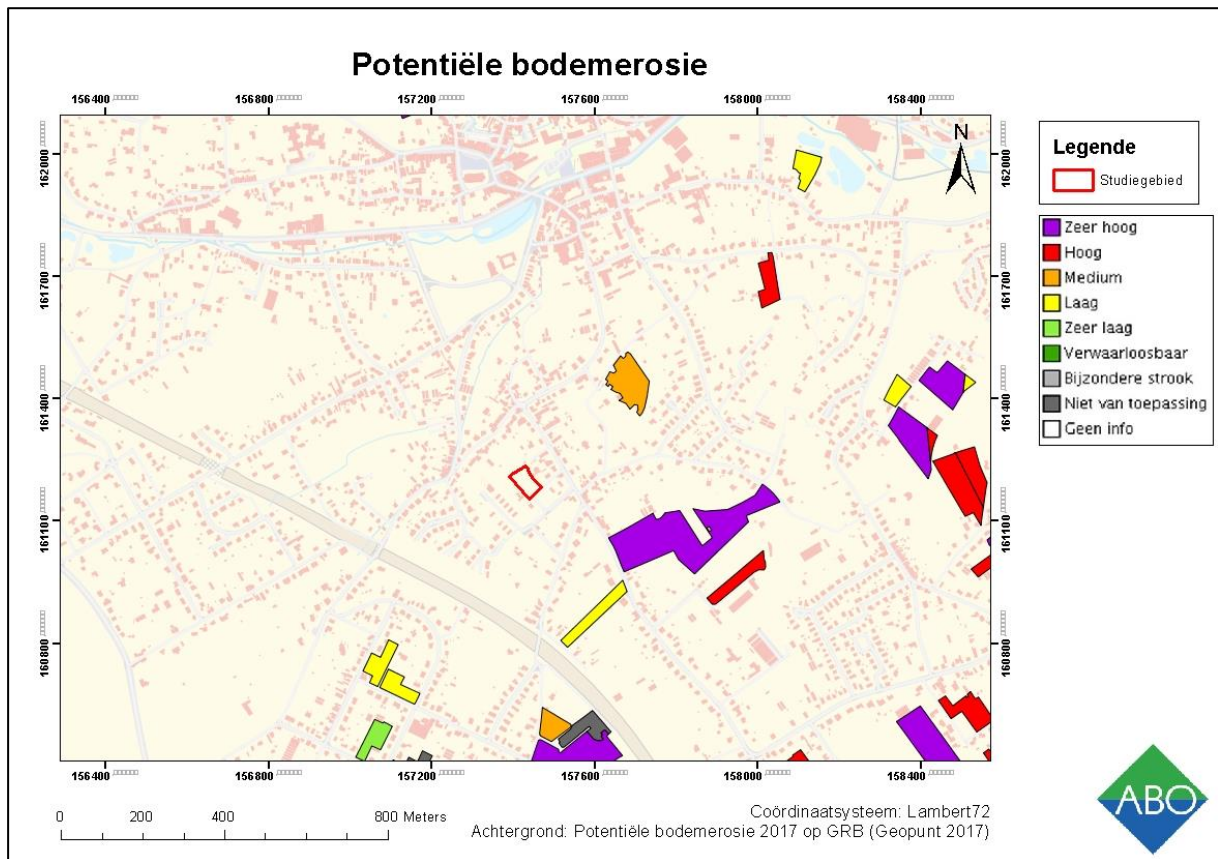
Hoeilaart bevindt zich op de Tertiaire Formatie van Brussel (fig. 15). Dit is de oudste formatie van de Zennegroep die bestaat uit heterogene afzettingen variërend tussen kalkrijke en kalkarme zandpakketten. Ten oosten van de Zenne komen voornamelijk zandige afzettingen voor in een geulvormig landschap. De diktes van het Tertiaire pakket verschillen hier enorm, met een maximale dikte tot 80m.

Figuur 15: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

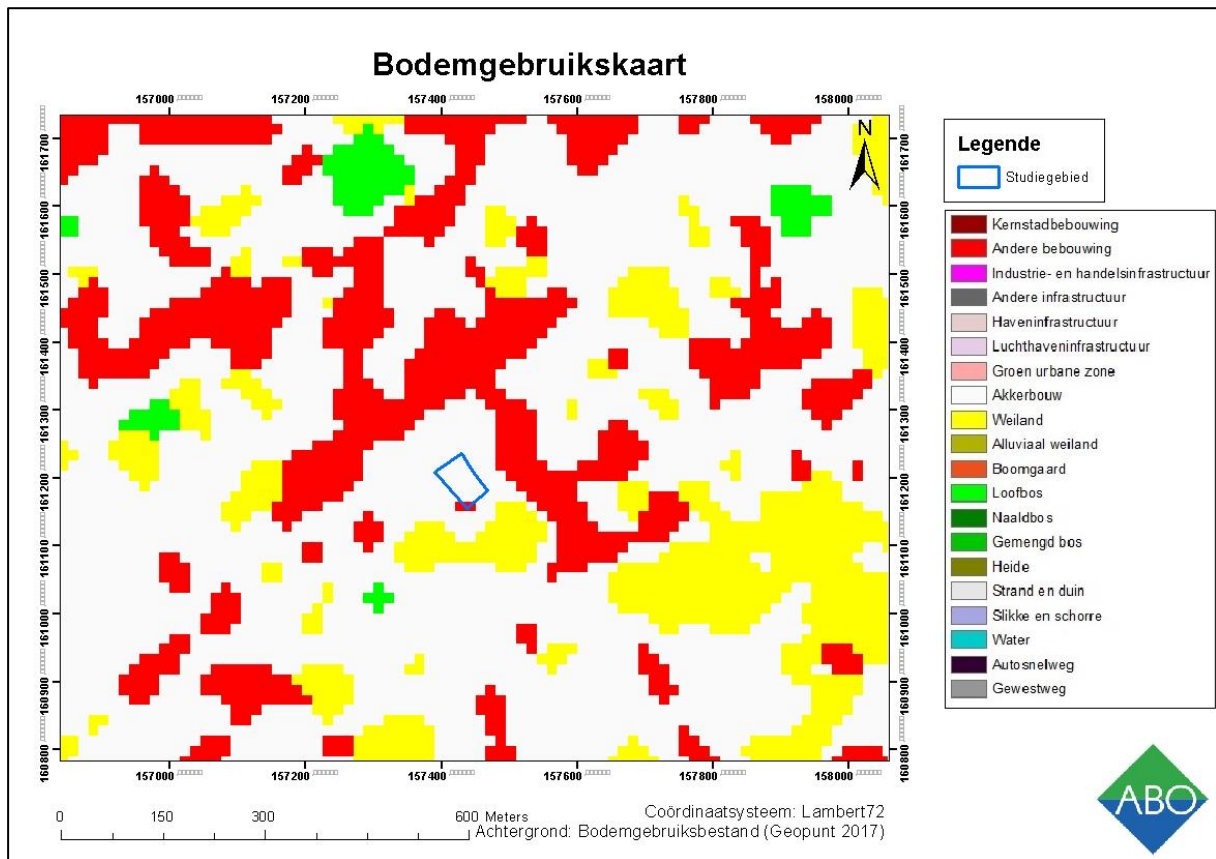
Er is geen informatie beschikbaar omtrent de potentiële bodemerrosie ter hoogte van het studiegebied zelf. In de nabije omgeving varieert de bodemerrosie echter van laag tot zeer hoog (fig. 16) De hoge erosie van deze omgeving is een gevolg van de hoge ligging op het Brabants Plateau, alsook de sterke hoogteverschillen en eolische afzettingen.

Figuur 16: Bodemerrosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Hoeilaart wordt gekarakteriseerd door een bebouwd, maar sterk agrarisch landschap (fig. 17). Het terrein ter hoogte van het studiegebied wordt in gebruik genomen als akkerland. Verder komen er ook enkele weilanden en loofbossen voor, verspreid over de regio. Verder naar het westen toe bevindt zich het Zoniënwoud.

Figuur 17: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

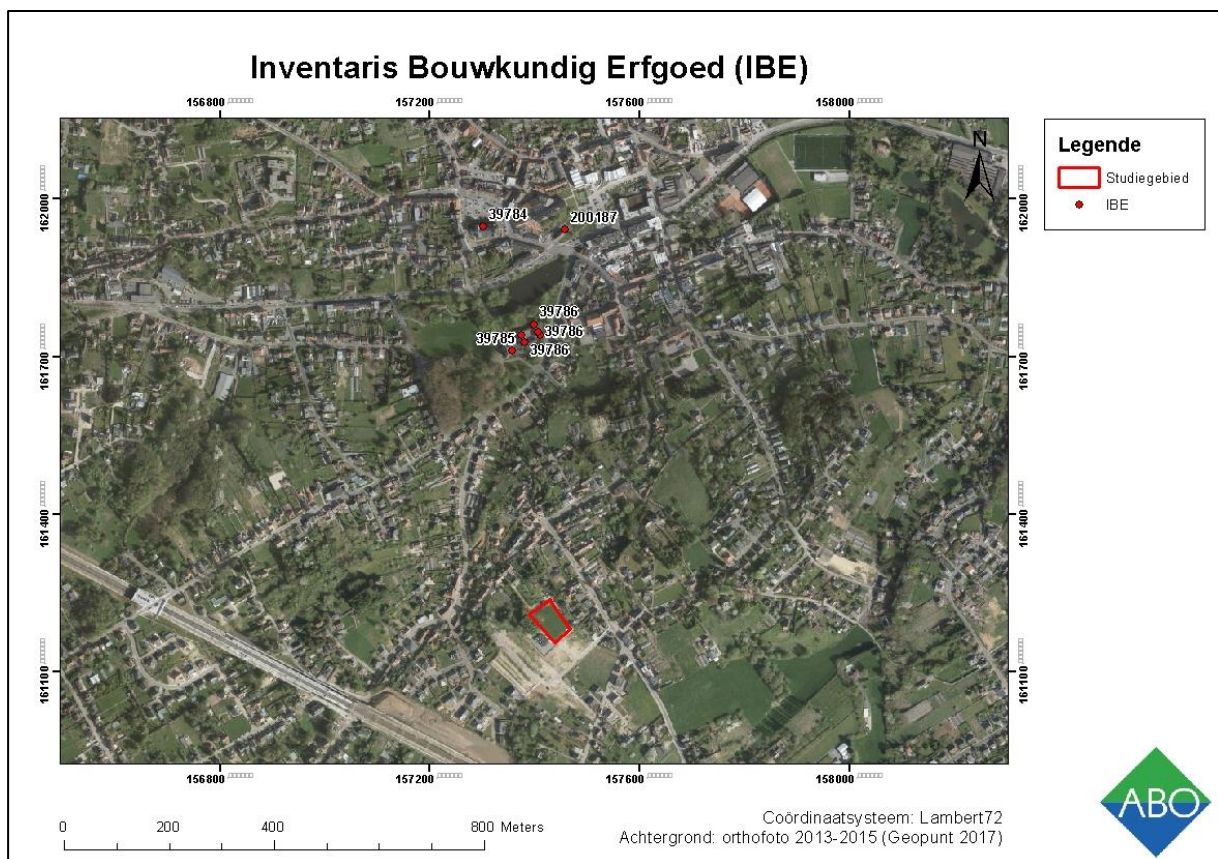
Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Landschapsatlas	Niet relevant
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.1
Beschermde monumenten	Relevant, cf. 4.1.2
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Niet relevant, cf. 4.1.3
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.4
Inventaris Historische stadskern	Buiten historische stadskern
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Vlakbij GGA gelegen
Wereldoorlog relictten	Geen relictten in de buurt (< 1km)
Andere historisch/ archeologische relictten	Geen relictten in de buurt (< 1km)
Cartografische bronnen	
Frickxkaart (ca. 1745)	Niet relevant, niet gedetailleerd genoeg maar wel vermeld, cf. 4.2.1
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.3
Vandermaelen kaarten (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.2.4
Popp kaarten (1842-1879)	Relevant, cf. 4.2.5

Figuur 18: Tabel met geraadpleegde bronnen

4.1 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

4.1.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

Het bouwkundig erfgoed in de omgeving is sterk geconcentreerd nabij het centrum van Hoeilaart (fig. 19). In de nabije omgeving van het studiegebied is geen bouwkundig erfgoed bewaard. Het kasteel van Hoeilaart - met aangrenzende kasteelhoeves - is hier gelegen. Met uitzondering van de kasteelhoeves, dateert al het bouwkundige erfgoed uit het midden van de 19de eeuw (fig. 20). Er zijn echter ook oudere fases van het bewaarde bouwkundige erfgoed, die besproken zullen worden in het hoofdstuk CAI (cf. 4.1.4). Deze zijn echter nog verder van het onderzoeksgebied gelegen, waardoor deze minder relevant zijn.

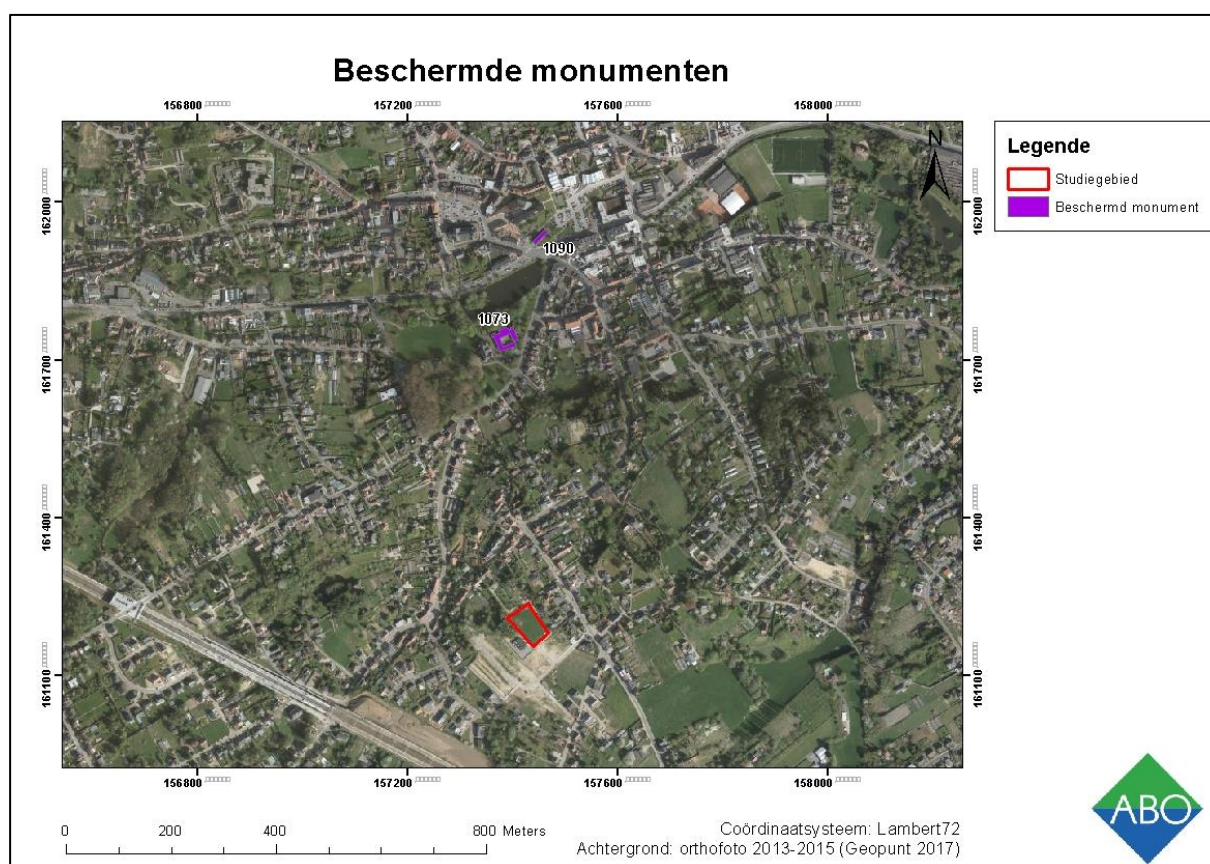
Figuur 19 : Weergave van de locaties met gekend bouwkundig erfgoed in de omgeving (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2017)

ID	Omschrijving	Datering
39784	Parochiekerk Sint-Clemens	Midden 19 ^{de} eeuw
39785	Kasteel van Hoeilaart	Midden 19 ^{de} eeuw
39786	Kasteelhoeves	17 ^{de} -19 ^{de} eeuw
200187	Tramstation buurtlijn Overijse-Groenendaal	Eind 19 ^{de} eeuw

Figuur 20: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de omgeving

4.1.2 BESCHERMDE MONUMENTEN

Het tramstation en de kasteelhoeves die als bouwkundig erfgoed werden opgenomen, zijn eveneens beschermd als monument (fig. 21-22).

Figuur 21: Weergave van de locaties van beschermde monumenten in de nabije omgeving (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2017)

ID	Omschrijving	Datering
1073	Kasteelhoeves	17 ^{de} -19 ^{de} eeuw
1090	Tramstation buurtlijn Overijse-Groenendaal	Eind 19 ^{de} eeuw

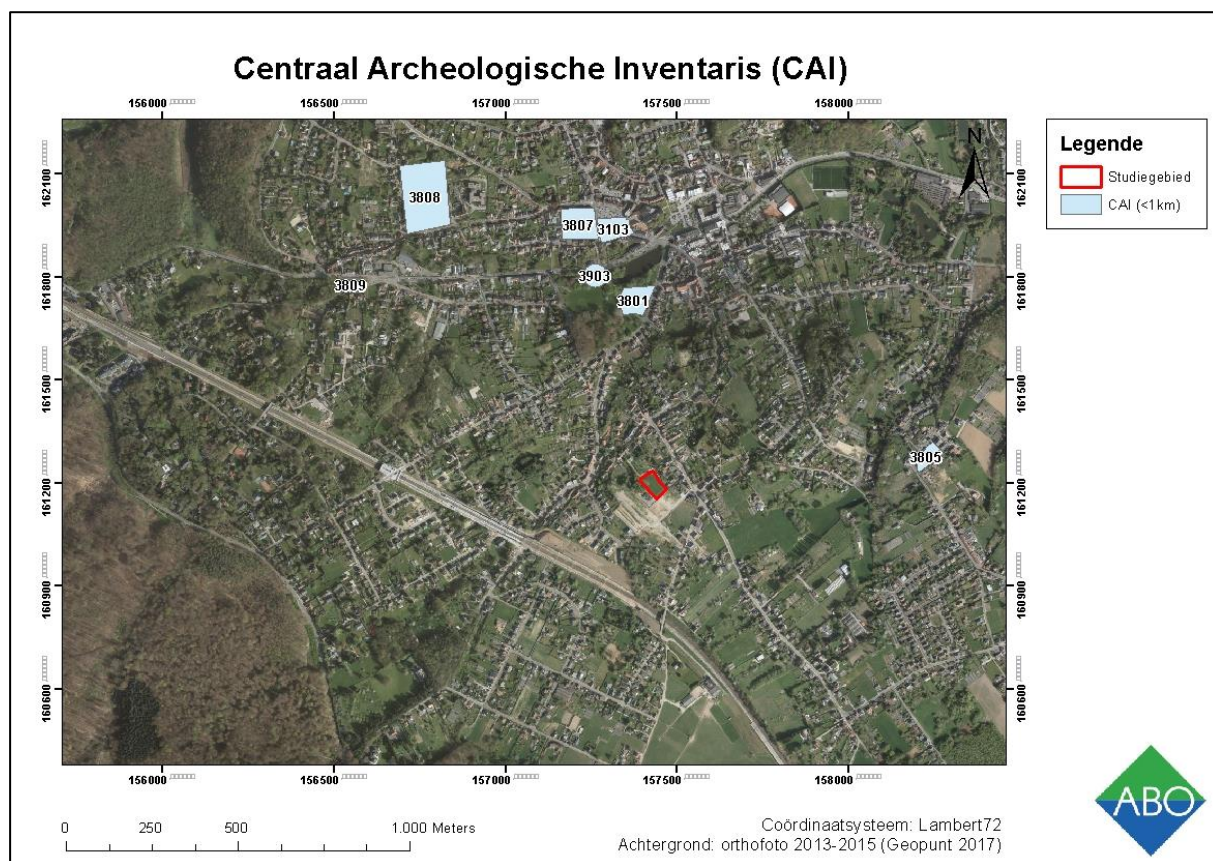
Figuur 22: Overzicht van de beschermde monumenten in de nabije omgeving

4.1.3 BESCHERMDE STADSGEZICHTEN

Er zijn geen beschermde stads- of dorpsgezichten binnen een straal van 1 km.

4.1.4 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

De CAI-meldingen uit de nabije omgeving dateren met uitzondering van de Sint-Clemenskerk in de volle en late middeleeuwen (fig. 23-24). De oudste vondst is een votiefaltaar uit de Midden-Romeinse tijd dat in de Sint-Clemenskerk werd teruggevonden. Deze meldingen bevinden zich uitsluitend binnen de dorpskern van Hoeilaart.

Figuur 23: Weergave van alle CAI-meldingen in de nabije omgeving (Centraal Archeologische Inventaris 2017)

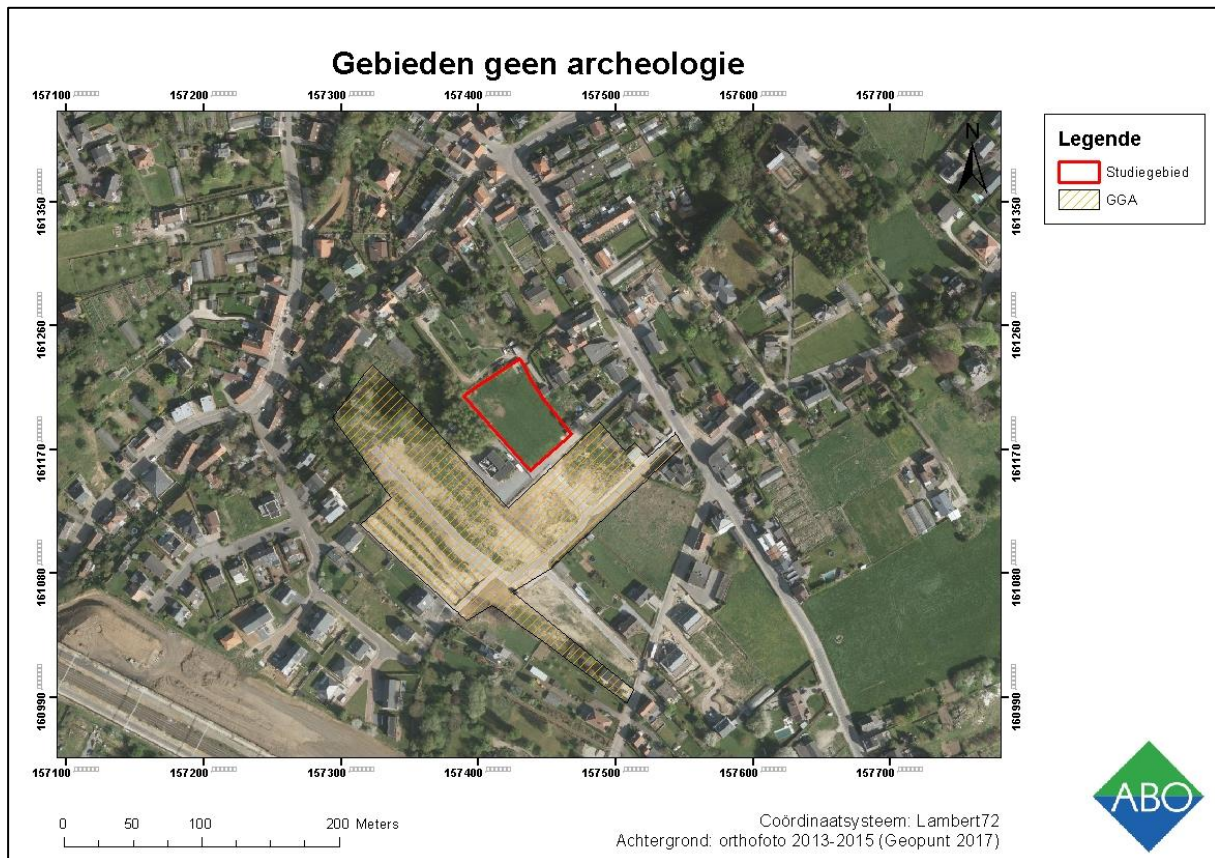
ID	Omschrijving	Datering
3103	Sint-Clemenskerk	Midden-Romeinse tijd – volle middeleeuwen
3801	Kasteel Terheide	Volle middeleeuwen
3805	Hoeve	Late middeleeuwen
3807	Kasteel van de Kasteleinen	Volle middeleeuwen
3808	Hoeve Openbaar gebouw	Late middeleeuwen Nieuwe tijd
3809	Slijpmolen	Late middeleeuwen
3903	Watermolen	Late middeleeuwen

Figuur 24: Overzichtstabel CAI binnen een straal van zoom

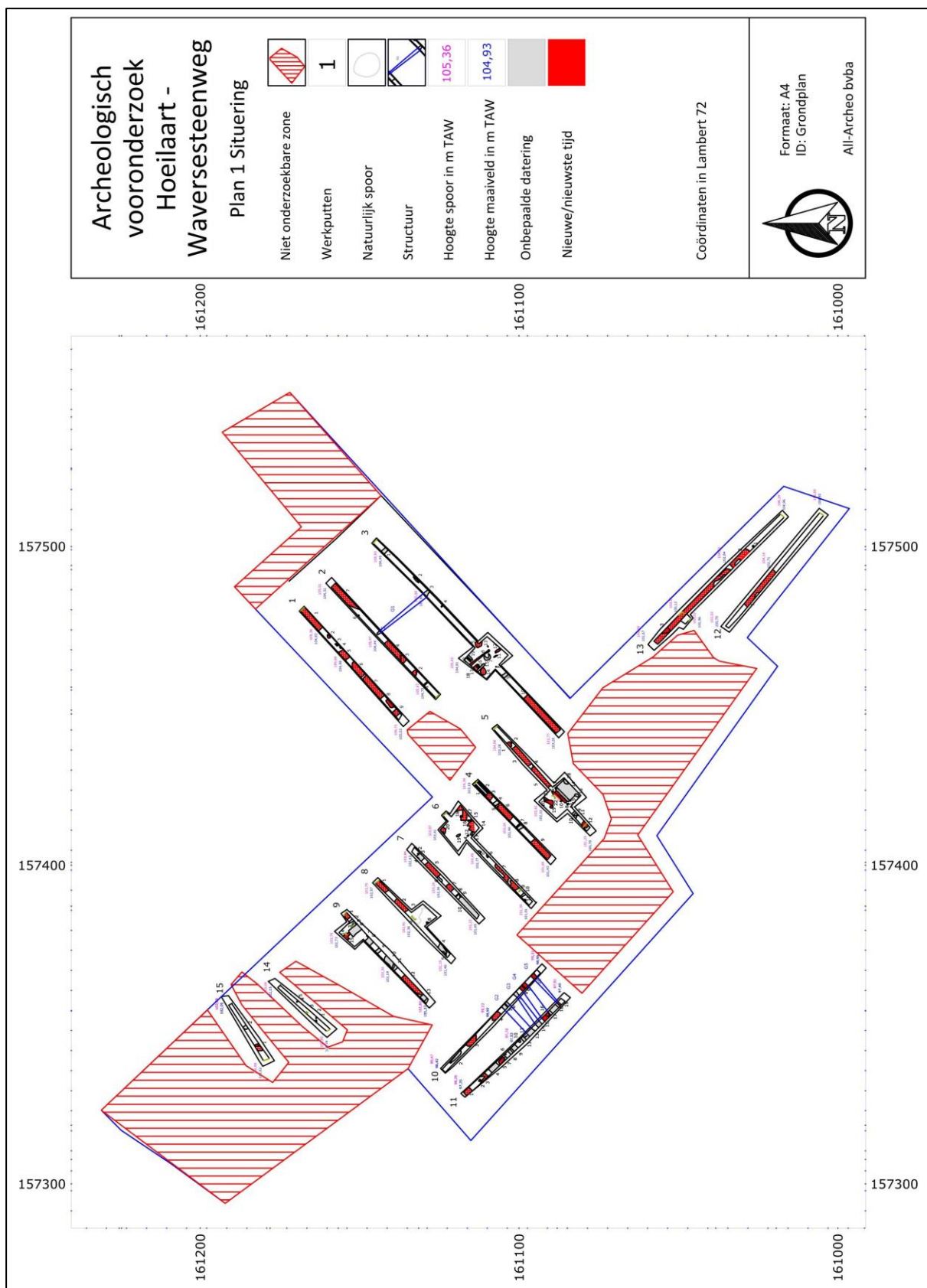
- ID 3103
Onder de neogotische Sint-Clemenskerk uit de 19de eeuw werden oudere resten van een 12de-eeuwse kerk aangetroffen alsook enkele vlakgraven. Daarnaast werd ook een midden-romeins votiefaltaar met opschrift teruggevonden aan de ingang van het koor.
- ID 3801
Het kasteel Terheide – bij het bouwkundige erfgoed beschreven als het kasteel van Hoeilaart – was oorspronkelijk een versterkt kasteel met molen en brouwerij uit de volle middeleeuwen.
- ID 3805
Het *Hof ten Bos* was een laatmiddeleeuwse hoeve, gelegen aan de Tenboslaan.
- ID 3807
Het kasteel van de Kasteleinen was een versterkt kasteel uit de volle middeleeuwen, vermoedelijk met een kasteelkapel die later tot kerk is uitgebouwd. Het kasteel werd in 1489 geschonken aan Hendrik III van Wittem, heer van Beersel. Wegens slecht onderhoud werd het in 1502/1503 afgebroken.
- ID 3808
Het *Hof te Dumberg* was een laatmiddeleeuwse pachthoeve, toebehorend aan het klooster van Groenendaal. In de 18de eeuw werd een ziekenhuis gebouwd op deze locatie, na de afbraak van de hoeve.
- ID 3809
Nabij de Vogelvijver was een laatmiddeleeuwse slijpmolen gelegen.
- ID 3903
Vlabbij het kasteel van de Kasteleinen was een laatmiddeleeuwse watermolen gelegen. Deze molen werd gedateerd in 1269 (*ante quem*) en werd verlaten in 1503.

4.1.5 PROEFSLEUVENONDERZOEK ALL-ARCHEO (2012)

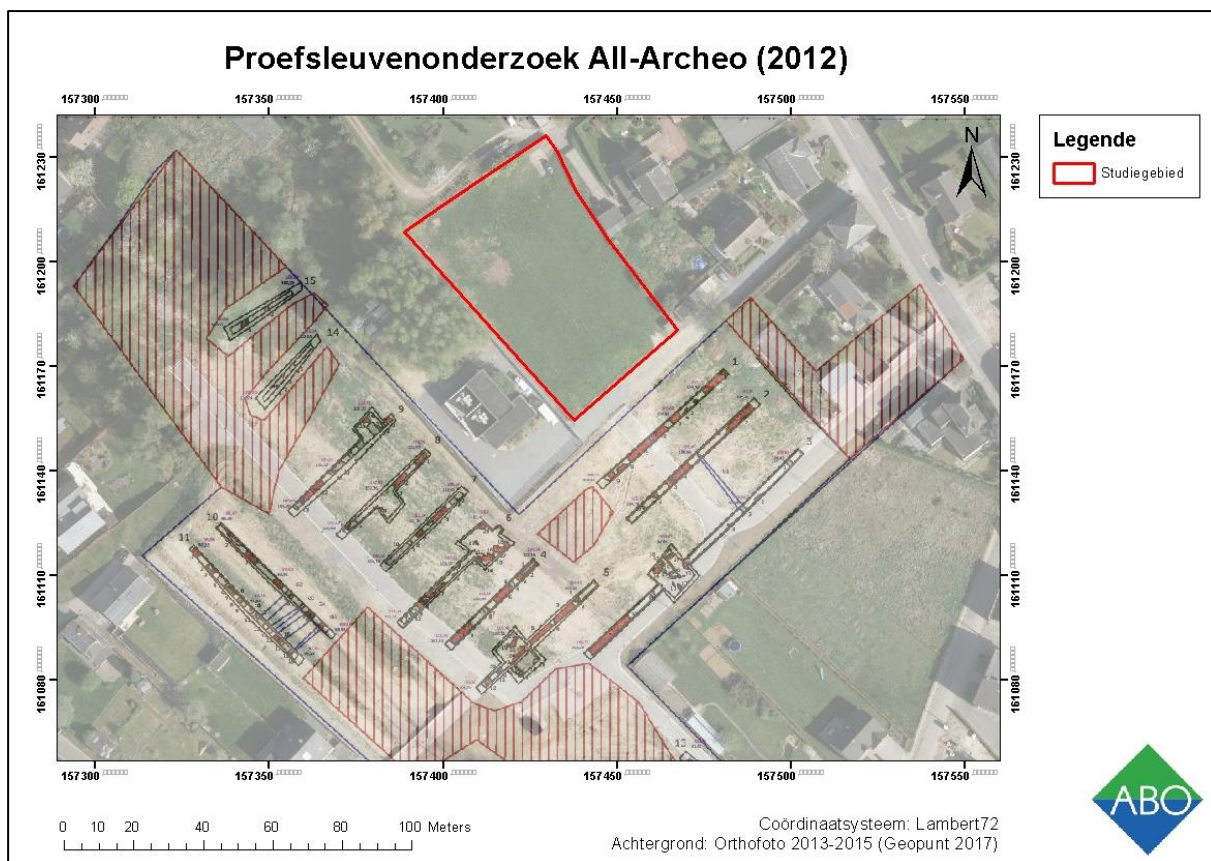
In 2012 werd vlakbij het studiegebied een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door All-Archeo (rapport 87) (fig. 25-27). Het betreft de eerste fase van een verkavelingsproject. De geplande werken die besproken worden in deze archeologienota maken deel uit van de tweede fase van dit project. Het terrein was sterk verstoord ten gevolge van erosie, bebouwing, nivellering en ophoging in het verleden. Desalniettemin werden tijdens het archeologisch onderzoek greppels, kuilen, palen en landbouwsporen uit de nieuwe (1500-1800) en nieuwste tijd (1800 – heden) geregistreerd. Dit domein werd na het archeologisch onderzoek opgenomen als een gebied waar geen archeologie te verwachten valt (GGA).

Figuur 25: Gebieden geen archeologie weergegeven op een ortholuchtfoto, grootschalige winteropnames, kleur, 2013-2015 (Geopunt 2017)

Figuur 26: Algemeen sporenplan van het archeologisch onderzoek door All-Archeo (All Archeo bvba, 2012)

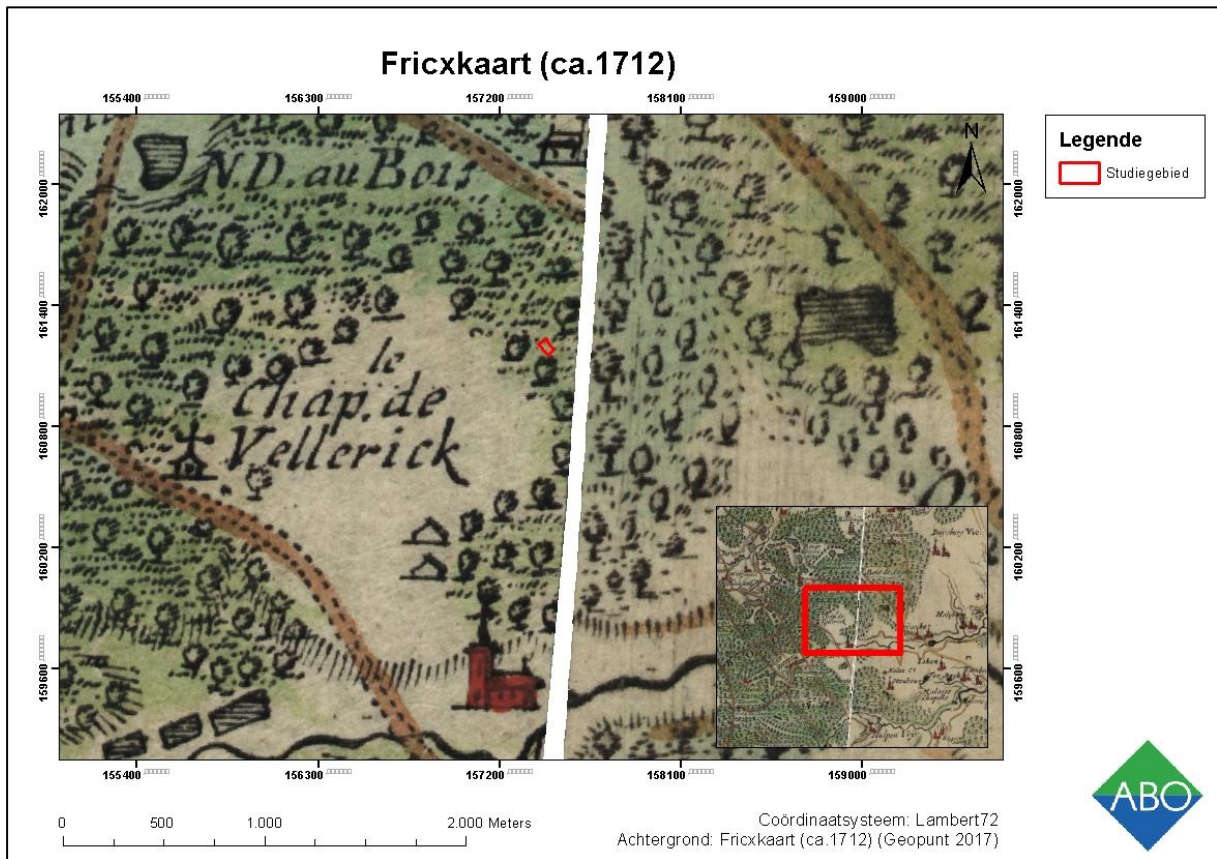

Figuur 27: Proefsleuvenonderzoek All-Archeo (2012) weergegeven op een orthofoto (2013-2015) (Geopunt 2017)

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.2.1 FRICXKAART (CA. 1712)

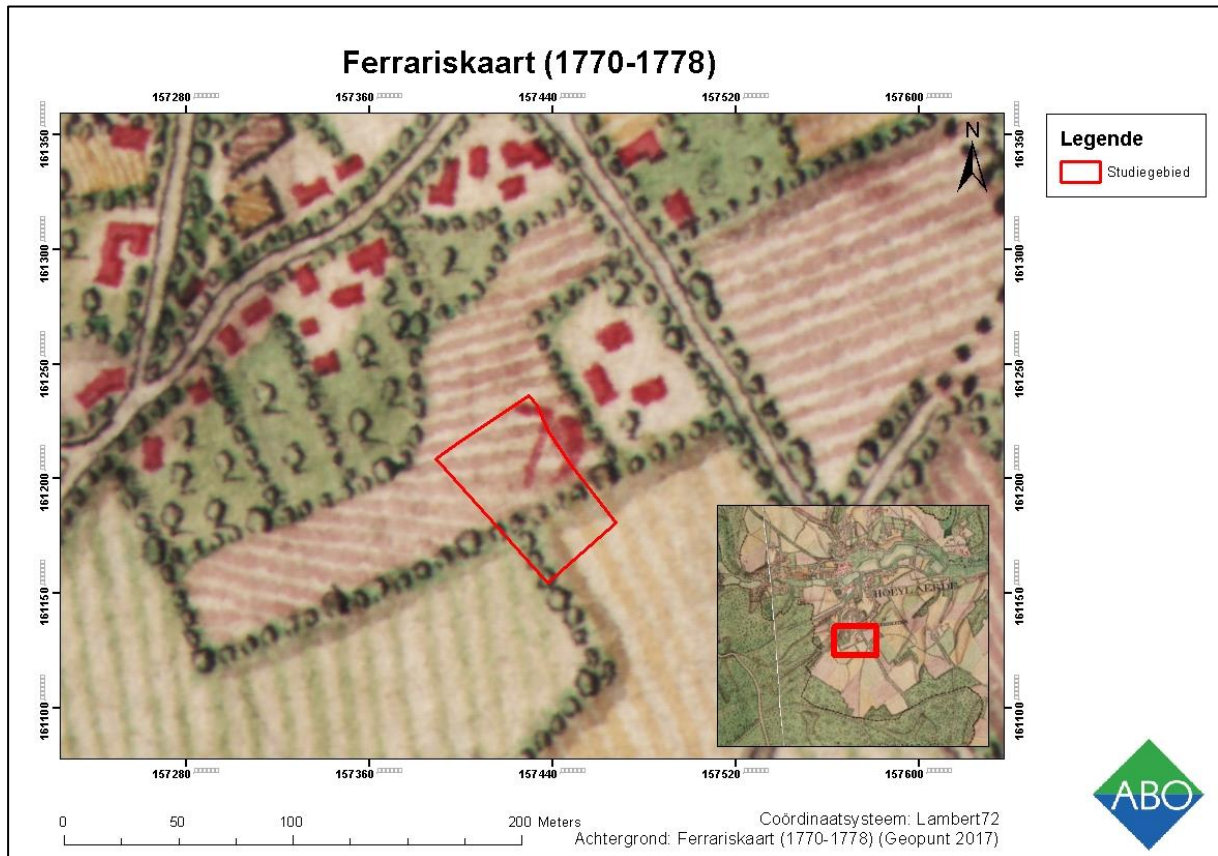
Het Zoniënwoud domineert het landschap ten tijde van de Fricxkaart (ca.1712) (fig. 28). Enkele uitvalswegen vanuit Brussel doorkruisen het Zoniënwoud naar het zuidoosten toe. Vanwege de beperkte graad van detail is het echter niet mogelijk verdere relevante interpretaties te formuleren op basis van deze kaart.

Figuur 28 : Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.2.2 FERRARISKAART (CA. 1770- 1778)

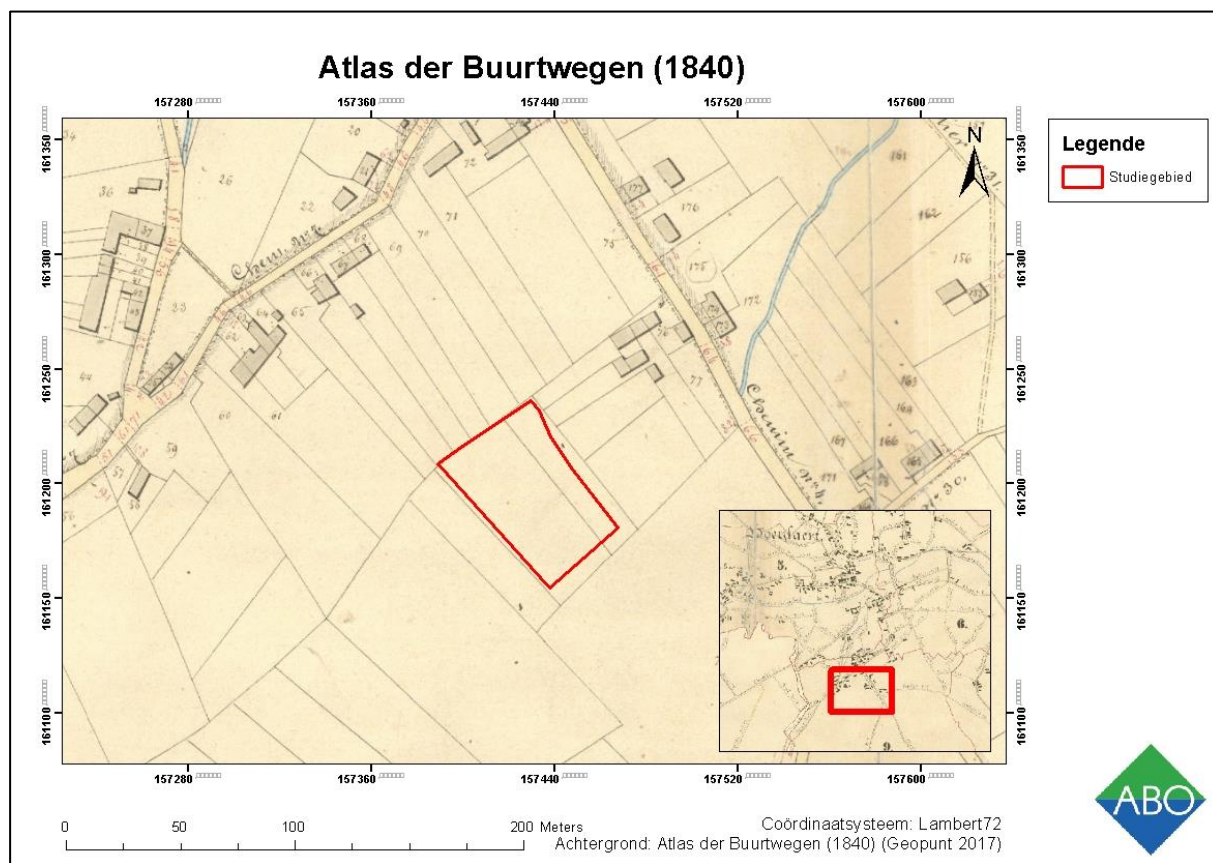
Hoeylaerde wordt op de Ferrariskaart weergegeven als een dorp binnen een sterk agrarisch landschap, omgeven door het Zoniënwoud (fig. 29). De dorpskern situeert zich nabij de IJse, hoewel er ook waterpoelen opgetekend zijn in deze vallei. Het kasteel van de Kasteleinen bevindt zich binnen de dorpskern met kasteeltuinen en kasteelhoeves. Verder betreft het voornamelijk bewoning met tuinen of boomgaarden. Ter hoogte van het studiegebied is akkerland gelegen. Het akkerland is begrensd door hagen of lage bomen met aan de noordelijke en oostelijke zijde bewoning.

Figuur 29: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.2.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1840)

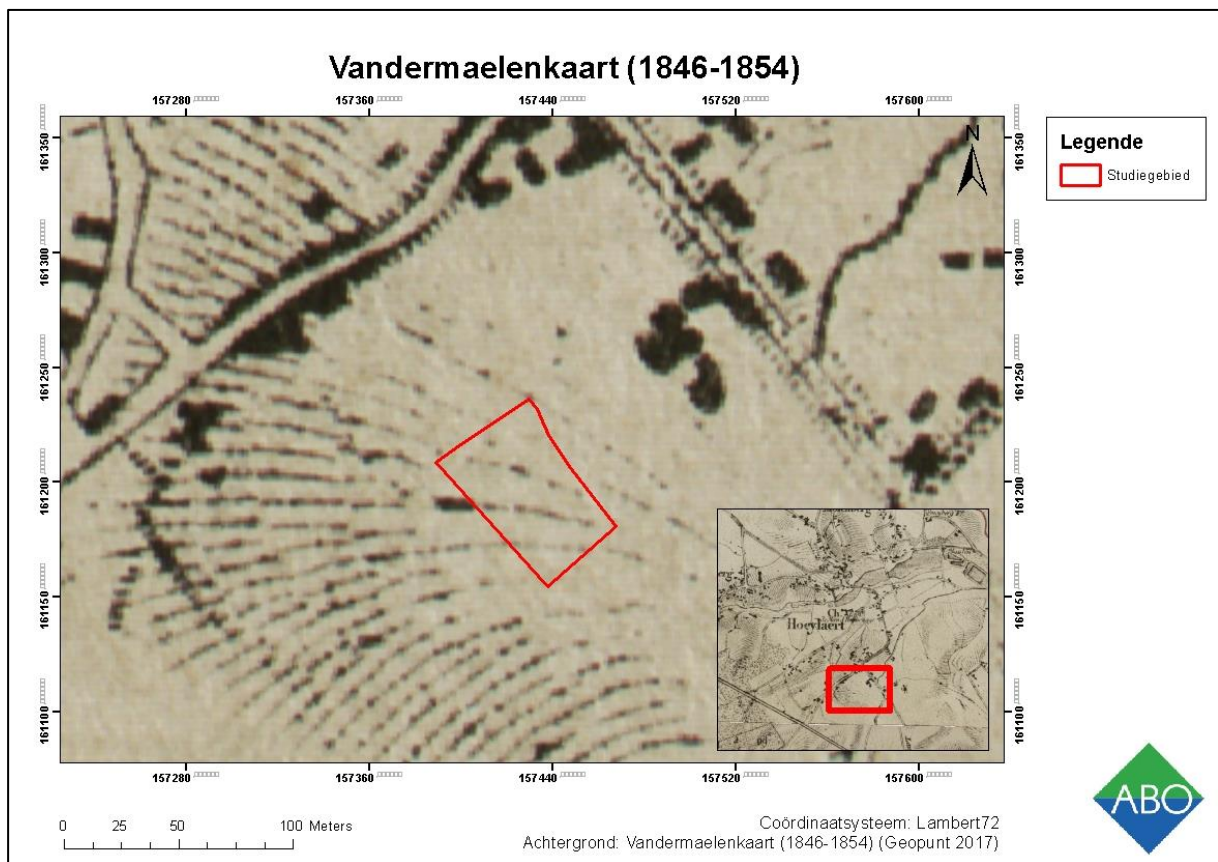
De Atlas der Buurtwegen geeft een minder gedetailleerd beeld weer dan de Ferrariskaart (fig. 30). De bewoning vlakbij het studiegebied is quasi hetzelfde gebleven. Vermoedelijk is het terrein ter hoogte van het studiegebied op dit moment nog steeds in gebruik als akkerland.

Figuur 30: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.2.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

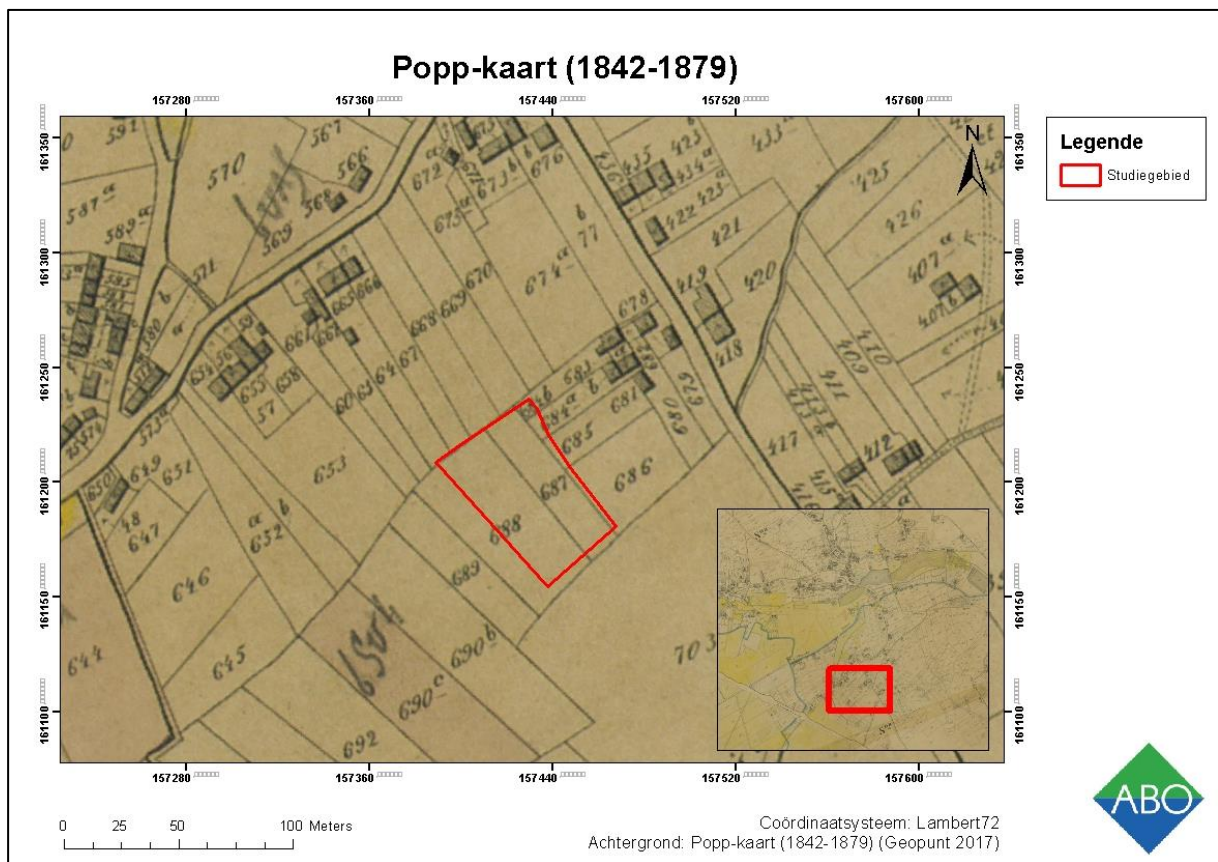
De Vandermaelenkaart geeft nagenoeg dezelfde situatie weer als voorgaande kaarten (fig. 31). Daarnaast wordt wel een hellend terrein geaccentueerd ter hoogte van het studiegebied.

Figuur 31: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.2.5 POPP-KAART (CA. 1842-1879)

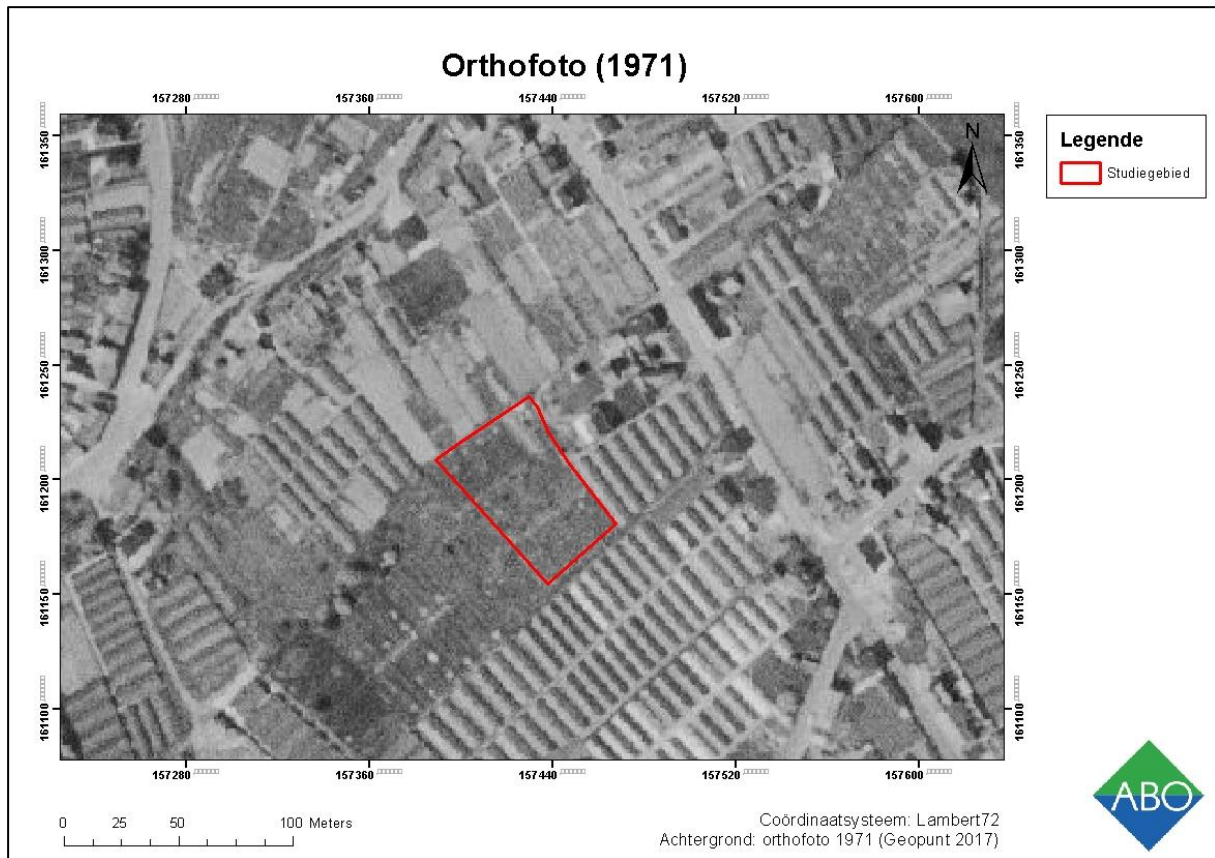
De Popp-kaart geeft exact dezelfde situatie weer als voorgaande kaarten (fig. 32). De dorpskern bevindt zich nog steeds ten noorden en ten oosten van het studiegebied.

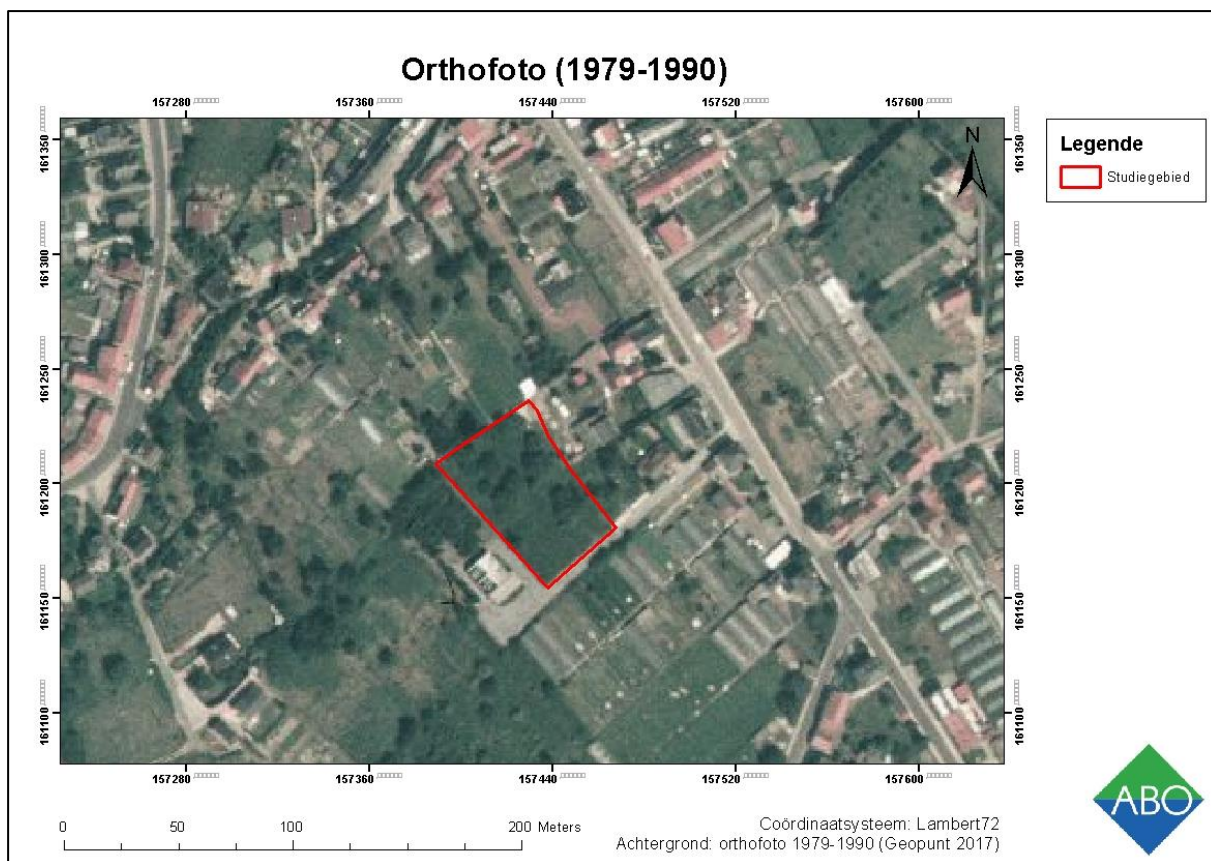
Figuur 32: Popp-kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2017)

4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

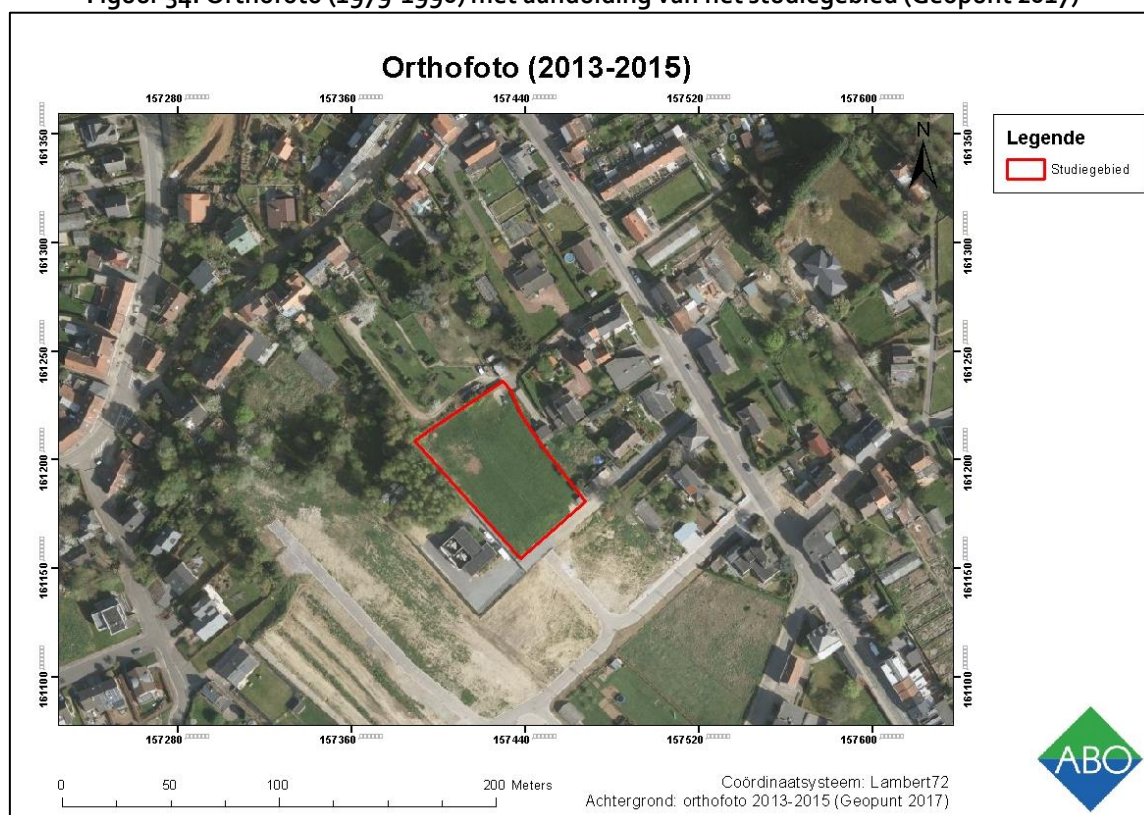
Het studiegebied is steeds onbebouwd gebleven in de laatste decennia. Tussen 1971 en 1990 werd het gebied gebruikt als grasland met enkele bomen (fig. 33). Het omliggende gebied is gekenmerkt door de vele serres die instonden voor de druiventeelt. Tussen 1979 en 1990 werden veel van deze serres gesloopt (fig. 34). Binnen het studiegebied is quasi niets veranderd. Op de luchtfoto's van 2013-2015 is te zien dat het terrein ten zuiden en ten westen van het studiegebied vergraven en verkaveld wordt, met bewoning die op de luchtfoto's van 2016 te zien is (fig. 35-36). Deze verkavelingszone komt overeen met de GGA zone die eerder werd besproken (cf. 4.1.5).

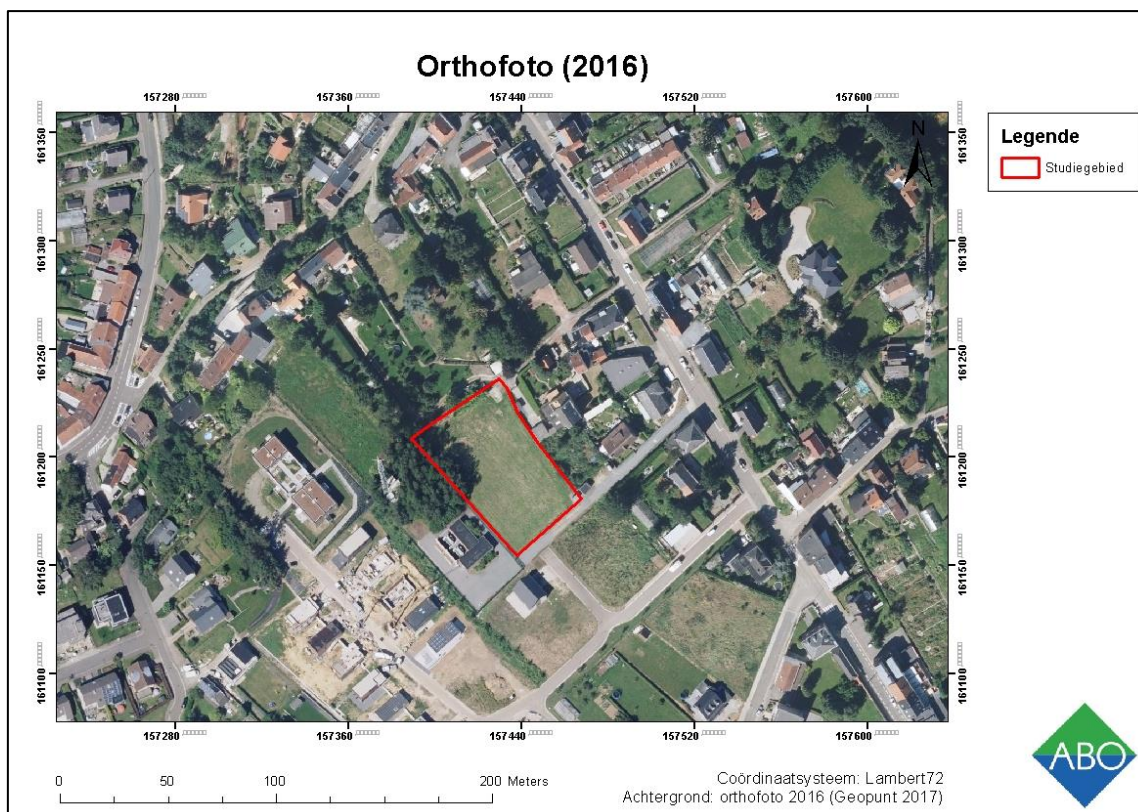
Figuur 33: Orthofoto (1971-panchromatisch) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017)

Figuur 34: Orthofoto (1979-1990) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2017)

Figuur 35: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnames, kleur 2013-2015) met aanduiding studiegebied (Geopunt 2017)

Figuur 36: Orthofotomozaïek (middenschalige zomeropnames, kleur 2016) met aanduiding studiegebied (Geopunt 2017)

5 BESLUIT (VERSLAG VAN RESULTATEN)

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van een landschappelijke en archeologische analyse (hfst. 3 en 4) kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Het studiegebied is op een lokale verhoging in de Brabantse leemstreek gelegen, ten zuiden van de dorpskern van Hoeilaart en ten oosten van het Zoniënwood. Ten (noord-)westen van het studiegebied stroomt de Vosdelle, die uitmondt in de Terdellebeek. De Terdellebeek mondt ten noorden van het studiegebied uit in de IJse, die doorheen het centrum van Hoeilaart stroomt. De nabijheid van rivieren was belangrijk tijdens het paleolithicum en mesolithicum vanwege de beschikbaarheid van drinkwater, biodiversiteit en grote voedselrijkdom. Men zocht in deze periode droge zandruggen om zich op te kunnen vestigen. Aangezien het studiegebied zich op een hoger en droger gelegen gebied vlakbij enkele waterlopen bevindt, is het mogelijk dat men zich hier vestigde. Er zijn echter geen aanwijzingen voor prehistorische vondsten in de directe omgeving. Dit is mogelijk te wijten aan de sterke erosiegraad. Het gebied werd immers steeds gebruikt als akkerland, waardoor deze archeologische resten kunnen verdwenen zijn door het (diep)ploegen.

Vanaf het neolithicum wordt bodemvruchtbaarheid een bepalend criterium voor het oprichten van nederzettingen. Gronden die makkelijk bewerkbaar, goed gedraineerd en chemisch/fysisch vruchtbaar waren, werden eerst in cultuur genomen, daarna volgden armere gronden. De leemgronden ter hoogte van het studiegebied zijn relatief goed geschikt voor landbouw. Hoeilaart is dan ook steeds in een sterk agrarische regio gelegen, wat zowel op de cartografische bronnen als op de recente luchtfoto's zichtbaar is. Er zijn echter geen aanwijzingen voor neolithische vondsten of sporen in de nabije omgeving.

In de wijde omgeving zijn er geen archeologische sporen en/of vondsten gekend uit de metaaltijden. Onder de Sint-Clemens kerk werd een midden-romeins votiefaltaar aangetroffen, maar dit is de enige romeinse vondst in de ruime omgeving.

De meerderheid van de archeologische sporen en/of structuren die werden aangetroffen dateren uit de volle en late middeleeuwen of later. Het betreft versterkte kastelen, hoeves en molens alsook een kerk. Deze structuren werden bijna uitsluitend aangetroffen nabij de dorpskern van Hoeilaart. Het omringende gebied werd voornamelijk als akkerland of serres in gebruik genomen te oosten van het Zoniënwood. Het studiegebied zelf is steeds onbebouwd gebleven, waardoor er kan aangenomen worden dat het bodemarchief relatief onverstoord is. Tussen 2015 en 2016 werd het gebied ten zuiden en ten westen van het studiegebied – ter hoogte van de Palokerstraat – volledig vergraven en verkaveld. Dit heeft ertoe geleid dat de zone als een GGA werd opgenomen. Op deze locatie werd archeologisch onderzoek uitgevoerd, waarbij sporen en vondsten uit de nieuwe en nieuwste tijd werden aangetroffen. Het betreft hoofdzakelijk greppels en kuilen die te relateren zijn aan de 19de-20ste-eeuwse serres die zich binnen dit perceel bevonden (cf. 4.1.5).

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier voornamelijk uit het aantreffen van sporen en/of structuren vanaf volle en late middeleeuwen tot de 20ste eeuw. De reeds gekende archeologische sporen en/of structuren dateren immers voornamelijk uit de volle en late middeleeuwen. Deze zijn echter steeds binnen de dorpskern van Hoeilaart gelegen. Ondanks dat het gebied werd opgenomen

als een bebouwde zone, werd het niet bebouwd en is het bodemarchief mogelijk ook goed bewaard. Het terrein is echter sterk geërodeerd en werd op basis van het microreliëf mogelijk opgehoogd. Dit stemt goed overeen met de situatie ter hoogte van het proefsleuvenonderzoek van All Archeo net ten zuiden en ten westen van het studiegebied. De bodemingreep zal echter dermate diep zijn (tot -4m-mv of -6m-mv) dat het bodemarchief volledig verstoord zal worden. Bijgevolg worden mogelijke archeologische resten bedreigd. Het potentieel tot kennisvermeerdering is **matig** op basis van de geringe archeologische resten in de omgeving en de matige bewaringstoestand.

5.3 SAMENVATTING

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO NV naar aanleiding van een nieuwbouwproject tussen de Waversesteenweg en de Palokerstraat. Ten eerste werd op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede werd nagegaan hoe goed deze archeologische resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande bouwwerken. Ten derde werd nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

- 1) Uit het historisch, archeologisch, cartografisch en landschappelijk onderzoek (hfd. 3 en 4) blijkt dat het studiegebied op een hoger gelegen deel in het landschap is gelegen, in vruchtbare leembodems vlakbij enkele waterlopen. Dit was een interessante landschappelijke ligging, zowel tijdens de steentijden als tijdens de middeleeuwen en later. De archeologische voorkennis duidt op erop dat Hoeilaart voornamelijk tijdens de volle en late middeleeuwen een bloeiperiode kende. Deze structuren zijn echter wel steeds nabij de dorpskern gelegen, ten noorden van het studiegebied. Een proefsleuvenonderzoek in de directe omgeving bracht voornamelijk greppels en kuilen uit de 19de en 20ste-eeuw aan het licht.
- 2) Uit een analyse van het huidige landschap blijkt dat het studiegebied steeds onbebouwd is gebleven, ondanks dat het opgenomen werd als bebouwde zone op de bodemkaart. De leembodems bevatten een duidelijke B-horizont, wat op een goede bewaringstoestand duidt. Dit dient echter genuanceerd te worden wanneer er rekening gehouden wordt met de sterke erosieve werking in de omgeving. Deze erosie heeft op basis van het proefsleuvenonderzoek net ten zuiden van het studiegebied, het bodemarchief zwaar aangetast.
- 3) Het potentieel tot kennisvermeerdering is matig. Op landschappelijk niveau bevindt het studiegebied zich op een interessante locatie. De archeologische bronnen duiden op menselijke aanwezigheid tijdens de volle en late middeleeuwen, maar uitsluitend ter hoogte van de dorpskern van Hoeilaart. Het proefsleuvenonderzoek in de directe omgeving is dan ook een betere waardemeter. Hierbij werden archeologische resten uit de 19de en 20ste-eeuw aangetroffen. Deze sporen zijn voornamelijk gerelateerd aan de serres die zich in de regio bevinden.

Op basis van bovenstaande argumenten kan niet worden uitgesloten dat er nog archeologische resten kunnen worden aangetroffen. Bijgevolg wordt een archeologisch vooronderzoek in uitgesteld traject, met ingreep in de bodem geadviseerd.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	Director		21 december 2017
Toon Moeskops	Business Unit Manager		21 december 2017
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		21 december 2017

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 LITERAIRE BRONNEN

Buffel P., Mathijs J., 2003. Kaartblad 31-39: Brussel-Nijvel. Toelichtingen bij de quartairgeologische kaart van België – Vlaams gewest. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 11 mei 2017).

Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2017

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2016: Topografische kaarten [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd op 11 mei 2017)

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (Luchtfoto 2015, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 11 mei 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 11 mei 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 11 mei 2017).

Inventaris bouwkundige Erfgoed: IBE 2017

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 11 mei 2017).

Van Ranst E & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.

Van Staey, A., Derieuw M., Dierckx L., Reyns N., 2012. Archeologisch vooronderzoek Hoeilaart – Waversesteenweg Verkaveling Palooker (fase 1), *Rapporten All-Archeo bvba* 87.